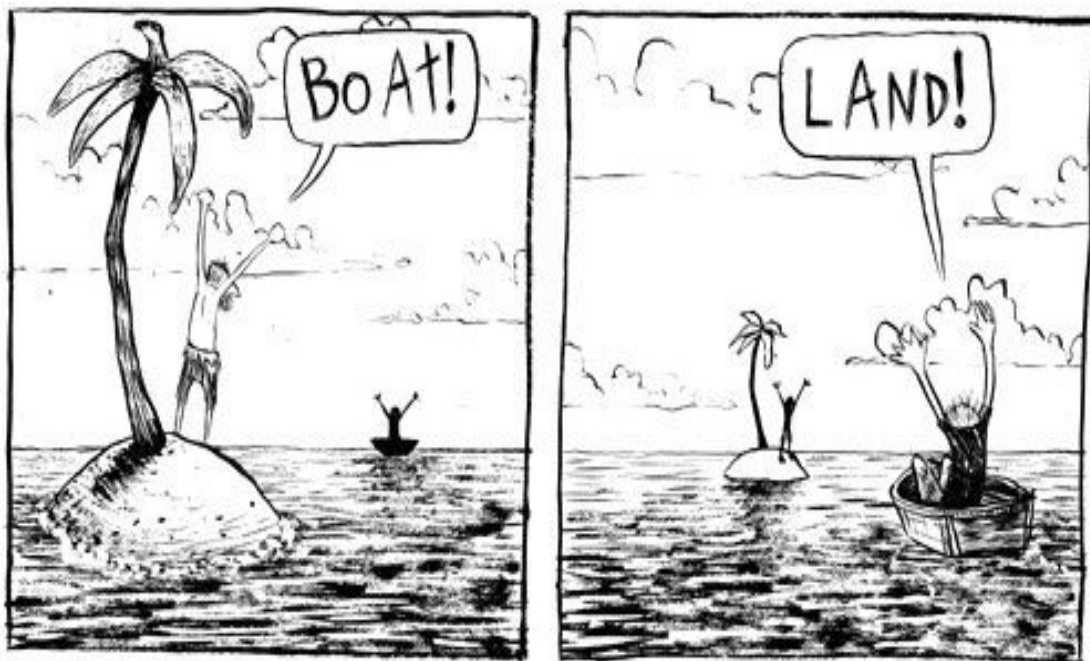

TILFLYTTERNE KOMMER

EN KVALITATIV SOCIOLOGISK
UNDERSØGELSE AF TILFLYTNINGEN PÅ
DE DANSKE SMÅØER

Jens Westerskov Andersen

Studienr. 20134894

Speciale i Sociologi, 10. Semester 2018-2019

179.434 anslag

Specialets bilag er vedlagt digitalt

Vejleder: Professor MSO Anja Jørgensen

Institut for Sociologi og Socialt Arbejde

* Aalborg Universitet *

Abstract

In this following paper I will investigate into why newcomers choose to move to a Danish small island and how small island communities develop differently or segregate in the fact of different in-migration. Finally, attempts have been made in this paper to take on a general discussion on how and why small islands constitute their own special sense of space, that to the newcomers seem both different from urban as well as more typical rural areas.

Since the 1930'ties the small islands in Denmark has suffered a tremendous decline in inhabitants, but during the past 20 or 30 years, a small, but growing out-migration or counter-urbanization has started to make its toll on rural areas and also the small islands. Especially in the past 5 years, small island living has been more and more visible in the medias and (at least some of) the small islands seems to have gained quite an in-migration or "flow" of newcomers on that behalf. This calls for a study in both belonging and motives for choosing the small island life as well as a focus on the ecological structure of in-migration. To demonstrate this allegedly ecological development or segregation of the island communities, I have carefully selected 3 different small islands, Askø, Femø and Fejø, which have enabled me to conduct a coherent fieldtrip, during which I have collected data for an analysis on the matter. This data was collected primarily through semi-structured interviews, which therefore accounts for the qualitative methodology of my paper; additional data, such as demographic statistics about the islands inhabitants as well as local historical productions, have served as a pre-study into these communities development before my field trip. More data from other qualitative studies of mine in island communities and in-migration has been used in the analysis, to produce a more nuanced and rich explanation of why people choose the island life and what they in turn seem to get out of it.

Using the human ecology perspective as the main framework of analysis as well as supplementing with both theories about belonging and the meaning of place in the globalized every-day life and theories about mobility and rurality, the empirically structured analysis of this investigation has been widely covered with different, but yet recognized theoretical tools of interpretation. This study therefore writes itself into a combination of sociological traditions where place and space, mobility and rurality, as well as everyday life and decision-making in residential selection are up for an innovative analysis and investigation of the small islands in Denmark.

Indholdsfortegnelse

Forord og taksigelse.....	2
Kapitel 1: Problemfelt.....	4
Småøerne i Danmark – før og nu	4
Flere og flere vælger tilsyneladende ø-livet til	7
Småøerne udvikler sig – men i forskellige retninger?	9
Småøerne i dette speciale.....	10
Problemformulering.....	12
Kapitel 2: Ekskursion til Smålandsfarvandet	13
Femø	14
Fejø	16
Askø.....	19
Kapitel 3: Eksisterende forskning	22
Motiver for at flytte.....	22
Kapitel 4: Metode.....	26
Casestudiet som forskningsdesign	26
Valget af kvalitative metoder.....	27
Interview som metode og videnskabsteori.....	28
Transskriberinger	29
Validitet og reliabilitet.....	30
Kapitel 5: Teori.....	31
Humanøkologi som overordnet teoretisk forståelsesramme	31
Småøerne som ekstremcase på ruraliteten	36
Stedtilknytning til det lokale i det globale.....	37
Kapitel 6: Analyse	40
Analysestrategi	40
Præsentation af informanterne	41
Analysedel 1: Motiver og præferencer for at flytte til en ø (udvælgelse af områder og selektion).....	42
Analysedel 2: Øerne og øboerne (sociale relationer, segregering og nabolageffekter)	63
Kapitel 7: Konklusion.....	73
Bibliografi	76
Bøger.....	76
Faglige artikler og publikationer.....	77
Bilag 1.....	81

Forord og taksigelse

Dette speciale handler om tilflytning og bosætning på småøerne i Danmark og arbejder grundlæggende ud fra den forestilling, at de danske småøer er steder, der på den ene side er unikke og særlige for dem, som bor der og samtidig ens i forhold til en væsentlig række karaktertræk og derfor sammenlignelige, ikke kun med hinanden, men også overfor andre små rum i den almindelige ruralitet. Specialet skriver sig således ind i en bestemt sociologisk-teoretisk retning, der først og fremmest opfatter *sted og rum* som noget essentielt for forståelsen af det sociale liv, og dernæst emnemæssigt arbejder videre fra de gængse sociologiske spørgsmål omkring ruralitets-studier og teorier om *det rurale* som fortsættelse eller overbygning på den traditionelle by-sociologi. Det beskæftiger sig endvidere med de nyere tendenser indenfor flyttebevægelser i Danmark, hvor man fra næsten udelukkende at have set generelle urbaniserende bevægelser fra land til by i løbet af 1800- og 1900-tallet, i dag ser små, sporadiske modbevægelser fra by til land og hvor specifikke steder i den forbindelse har særlig (og forskellig) tiltrækningskraft på bestemte segmenter af tilflyttere. Og ét af disse steder eller typer af områder er småøerne i Danmark.

Nærværende speciale er afleveret 2. januar 2019 efter aftale om udskudt aflevering. I sommeren, mens jeg stadig sad og skrev på specialet nede på min fødeø, Lyø, herunder databehandlede de interviews som jeg havde indsamlet, var jeg vidne til en ret interessant episode, som jeg her kort vil gengive. En forholdsvis ung kvinde der boede i et afsidesliggende gårdhus på øen, havde været førstegangsfødende kun 5 måneder forinden og oplevede en aften nogle pludselige, kraftige blødninger som følge af hendes fødsel. Til at begynde med forholdt hun sig roligt og så tiden an, men efter 3 timer, hvor blødningerne kun var taget til, tog hun sammen med sin mand kontakt til lægevagten, der indledningsvist slog det hen. Derpå begav de sig til landsbyen i midten af øen, hvor den unge kvindes forældre boede, for at søge hjælp. Herfra blev, iblandt nærmeste familie, tilkaldt en overlæge – tilmed en fjern slægtning – der tilfældigvis var i sit sommerhus på Lyø i de dage og efter en rolig og saglig konsultation med ham i køkkenet i forældrenes hjem, blev det besluttet at ringe 112. Overlægen påtog sig derpå at føre samtalen, hvis succes skulle udmunde sig i at der blev sendt en helikopter efter den unge kvinde; Vagtlægen, som var blevet kontaktet først, havde ellers anbefalet, at hvis det ikke kunne vente til i morgen, måtte den unge familie selv finde ud af at komme til Fyn, som er det

nærmeste fastland til Lyø. Dette var ikke en tillokkende løsning, da vinden den aften blæste omkring 9 s/k. og derudover bør det tilføjes, at det ikke er alle øboere forundt at have adgang til egen båd. Men alarmopkaldet bar frugt og kun 20 minutter efter var helikopteren fra Odense Universitetshospital landet på en mark ved siden af huset og den unge kvinde kunne sendes af sted. Lige knapt 3 minutter efter at overlægen havde lagt røret på, ankom det første medlem af det frivillige akutberedskab på øen, iført neon-gul vest og med udstyr i bilen. Knapt et halvt minut efter kom den næste og det blev ved med et par stykker endnu indtil alle 6-7 var mødt op. Til sidst ankom øens sygeplejerske – da var der i alt gået 10 minutter siden der blev ringet 112 – og så var køkkenet i forældrenes hjem snart proppet med mennesker. Som hver og én af de tililende ankom til stedet, inklusiv sygeplejersken, spurgte de straks ind til manden i huset, den unge kvindes far, hvis høje alder gav anledning til bekymring, når der nu var blevet ringet 112; det stod klart for enhver, at det lokale kendskab og den næstekærlige omsorg på stedet var af en særlig udviklet grad. Men den unge kvinde blev fløjet til fastlandet, det lille barn blev passet ved familien og en lang række mennesker blev takket for deres indsats og venlighed den aften, specielt overlægens. Ligeså meget forhandlingsbesvær der måtte være med at få prajet helikopteren, når nu der intet alternativ var – et for småøerne ret normalt problem – ligeså overvældende og sigende var det fremmøde og den frivillighed, både organiseret og uorganiseret, som de mange forskellige mennesker i køkkenet stillede sig til rådighed med den aften. Og da det hele var overstået kom jeg til at tænke på, hvor mange steder i samfundet at man ellers kunne være vidne til noget tilsvarende i nødens stund – måske er det endda således at dette netop kun kan finde sted på en småø?

En taksigelse i forbindelse med dette speciales tilblivelse skylder jeg blandt mange Inge-Lise Bisted og Ulrik Andreasen på Femø, Ann-Mai Hansen på Fejø og Anni Sørensen og Sally Møller Hansen på Askø, foruden de medvirkende/interviewede på hver ø. Uden disses hjælp var min rejse og arbejde på de 3 småøer ikke blevet til noget – kommer I nogensinde til Lyø vil jeg efter bedste evne gengælde jeres enorme gæstfrihed. Dernæst skylder jeg min ”læremester” og specialevejleder, Anja Jørgensen, en særlig stor tak for faglig sparring, gode råd og en umådelig tålmodighed med mig. Sidst men ikke mindst er jeg taknemmelig for instituttets refusionsordning for specialeskrivere, der gjorde en udbytterig, men ikke ubetydelig feltrejse – rent finansielt – mulig. Og til allersidst vil jeg gerne takke mine forældre for både økonomisk og kærlig støtte.

Kapitel 1: Problemfelt

Hjemstavnsdigteren Knud Sørensen skriver i artiklen "*Min valgstavs landskab*" om forbindelserne mellem landskab, mennesker og kultur, og skelner herunder imellem hjemstavnen og det han kalder for valgstavnen (Information, 3/7, 2002). Ifølge ham har vi alle et sted, hvor vi uomtvisteligt stammer fra og et sted, vi modsat det første, selv vælger af den ene eller anden årsag at opholde os i. Et sted, der taler til os, ikke kun æstetisk – et for ham mestendels landskabsrelateret forhold – men også for stedets lys og lyde, sproget og det lokale folkeliv. Men vi bor ikke bare der, hvor vi bor og forud for det generelle valg af bosted er en reflektivt forankret proces ifølge sociologen Mike Savage, der med begrebet *elective belonging* påpeger stedets (herunder bostedets) centrale rolle for livsfortællingen (Savage et al. 2005:28). Og beslutningen om at rykke sit liv op med rode et sted og begynde forfra på et andet og nyt er en stor beslutning, der kræver grundig overvejelse og refleksionsevne; at flytte er ikke noget man bare gør – det kræver mod og eftertanke! (Lee 1966; Fielding 1992). Dette speciale handler således om dem, der aktivt har valgt at bosætte sig på en af de mange småøer i Danmark, uden at have familiemæssig tilknytning dertil, og som lever sit liv der som helårsbeboere – med andre ord *tilflytterne*.

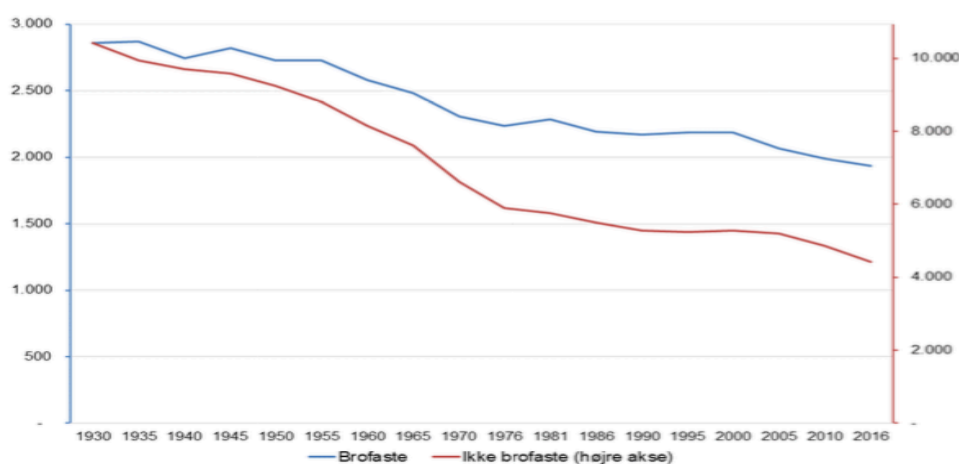
Småøerne i Danmark – før og nu

Danmark består af 1.419 øer og holme, og ud af 78 helårsbeboede er 35 af disse ikke forbundet med fastlandet ved enten en bro, dæmning eller tunnel, hvorfor man må krydse havet, når man skal dertil. 30 af disse øer er såkaldte småøer, som ligger spredt udover landets forskellige bælter, fjorde og have, og udgør til sammen et bredt udvalg af dansk kystnatur, maritim kultur, et rigt fugle- og dyreliv, lokale attraktioner og oplevelsesmuligheder – herunder gamle, bevarede landsbymiljøer af ofte høj lokalhistorisk værdi, samt en masse oplevelser gemt i den gastronomiske produktion, som er i fuld udvikling (Perler i det danske ørige, 2016:4-5). En dansk småø er helt teknisk karakteriseret ved at være en ø, der 1) ikke er broforbundet med fastlandet, 2) har en helårsbefolkning på 5-1.000 indbyggere¹ og 3) administrativt ikke udgøre en egen, selvstændig kommune, men hører under en anden på det nærmeste fastland – småøerne står således i kontrast til de større, ikke bro-forbundne øer (Bornholm, Læsø, Samsø,

¹ Enkelte af småøerne har et befolkningstal på få hundrede mere end det teknisk tilladte, men til gengæld

Fanø og Ærø) som, udover at have langt større indbyggertal, også udgør selvstændige kommuner² med politisk autonomi og et eget tildelt, statsligt bloktilskud at administrere.

27 af småøerne er derfor administrativt underlagt fastlandskommuner – disse er også medlemsøerne i SaDS (Sammenslutningen af Danske Småøer) – mens de resterende 3 tilhører et ministerium³. På småøerne bor der i alt ca. 5.000 helårsindbyggere i dag – men i 1930 var dette tal dobbelt så stort og på bare 50 år er 25 andre småøer blevet affolket (Landbrugsavisen, aug. 2016). I en nyere rapport fra Kommunernes Landsorganisation, *Småøerne i Danmark* (2016), konkluderes det, at de danske småøer, broforbundne såvel som ikke-broforbundne (afgrænset til øer med indbyggertal mellem 10 og 1.000), har oplevet en gennemsnitlig befolkningstilbagegang siden 1930 på 51,2 % og at tallet alene siden 2000 er faldet med 14,7 %. Kun 7 af småøerne har oplevet fremgang siden 2000, og af disse var 3 brofaste og 4 færgeforbundne.

Figur 1.1: Gennemsnitlig befolkningstilbagegang (Statistikbanken, 2016)

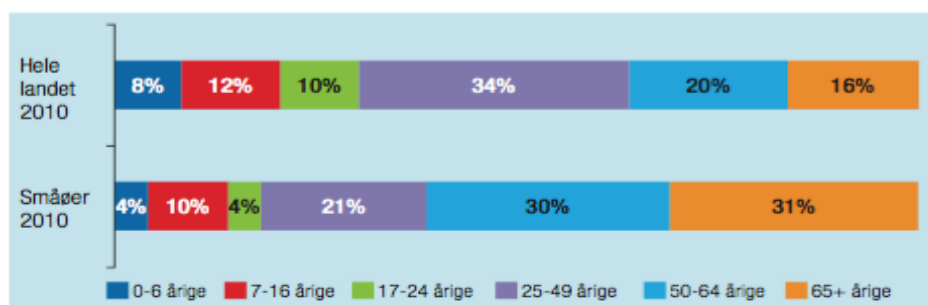
Om end at det slås fast i samme rapport, at en broforbindelse ikke er garant for befolkningstilvækst, så ses det dog tydeligt i datamaterialet (her i den ovenstående figur), at hvor der findes broer har befolkningstilbagegangen ”kun” været på 32,3 % siden 1930’erne mens det for de ikke-broforbundne øer var 57,5 %, hvilket er en betydelig

² I Bornholms tilfælde en såkaldt regionskommune.

³ Livø i Limfjorden under Miljøministeriet og Christiansø og Frederiksø ved Bornholm under Forsvarsministeriet

forskel. Hvis vi udelukkende betragter indbyggertallet som eneste parameter for hvor levedygtigt et lokalsamfund på en småø er, tyder det altså derfor på, at forbindelsesmulighederne til fastlandet, dvs. mobilitetsforholdene, har en væsentlig – hvis ikke afgørende – betydning for småøerne overlevelse. Ruralsociologiske studier, såsom de af Michael M. Bell og Giorgio Osti, lægger også vægt på at netop mobilitetsforholdet (eller mobilitetsmulighederne) har en helt gennemgående påvirkning på hvordan rurale områder i den vestlige verden udvikler sig (Bell & Osti, 2012:201-202). Jeg vil i den sammenhæng argumentere for, at vi mere analytisk bør betragte småøerne som en ekstremcase på ruraliteten generelt eller i hvert fald som en særlig og distinkt ruralitetsform.

Udviklingen på småøerne bør blandt andet ses i sammenhæng med det store skifte eller den grundlæggende forandring, der har været i indbyggernes relation til arbejdsmarkedet: Hvor øboerne før i tiden stort set kun var beskæftigede ved lokale erhverv på øerne, er de i dag, *hvis* erhvervsaktive, i langt de flestes tilfælde pendlere. Den mellemliggende periode fra 1930'erne og frem til i dag har nemlig først og fremmest været karakteriseret ved at arbejdspladserne i de traditionelle erhvervsstrukturer, såsom de små landbrug, fiskeriet, søfart, handel og håndværk er forsvundet i takt med erhvervenes generelle mekanisering og især landbrugets effektivisering (nye jorddyrkningsteknikker, introduktion af traktoren, etc.). Tal fra Danmarks Statistik fra 2010 (gengivet herunder) viser også, at de danske småøer har et ældresegment, 65+ årige, der er næsten dobbelt så stort som det gennemsnitlige i resten af landet og et tilsvarende segment af 50-64 årige, der er en halv gang så stort som resten af Danmarks, mens alderskategorierne 25-49 årige og under er påfaldende lavere, især hvad angår de 17-24 årige og de 0-6 årige.

Figur 1.2: Aldersfordeling på småøerne (Danmarks Statistik, 2010)

Der tegner sig på den baggrund et billede af nogle småø-samfund, der er karakteriseret ved at især unge indbyggere fraflytter, børnefamilier er relativt færre end i resten af landet, hvilket påvirker både antallet af børn og voksne, mens et stigende ældresegment kommer til at præge udseendet på lokalsamfundet, blandt andet i dets relation til arbejdsmarkedet; denne tendens varierer en del fra ø til ø, men er overordnet set kendetegnende for småøerne i Danmark og dette er også en grundlæggende forandring, der er sket siden 1930'erne.

Endnu en udvikling der er sket på småøerne siden starten af 1900-tallet og frem til nu, er den, at indbyggermassen før i tiden næsten udelukkende bestod af folk der var født og opvokset på øerne til i dag, hvor den i stigende grad bliver præget af tilflyttere; hvor den 'sjældne' tilflytter i gamle dage var præsten eller læren, som hovedsagligt bosatte sig på øen i relation til en gerning eller arbejdsmuligheder, er der i dag mange flere tilflyttere og disse bosætter sig af mange flere og helt andre grunde. Præcist hvor mange, findes der ingen optegnelser over og overordnede til-og fraflytnings-statistikker skelner ikke imellem til(bage)flyttere – et begreb af journalist Steffen Jensen om de øboere, der flytter hjem til øen igen (TV2 Nyhederne, 20/11, 2017) – og de 'rene' tilflyttere. Men fordelingen af 'native' øboere og tilflyttere, altså den gennemsnitlige sum eller materialisering af stedtilknytningsformer, varierer enormt fra ø til ø. Det var det hovedsaglige fokus i mit bachelorprojekt *Småøernes Mosaik* (2016), der netop med billedsproget fra mosaikken, forsøgte at tegne et billede af øsamfundet som et stærkt sammensat, socialt rum eller laboratorium⁴. Småøerne har således forandret sig enormt på mange måder siden deres såkaldte glansperiode i 1930'erne, men specielt hvad angår tilflytningen af 'helt udefrakommende', er der noget der kunne tyde på, at den negative udvikling er ved at vende.

Flere og flere vælger tilsyneladende ø-livet til

I de seneste år har der været et stigende fokus i pressen på netop småøerne som steder med stor værdi, ikke kun i forbindelse med turismebranchen, men også som områder for helårsbosætning: Steffen Jensens kommunalvalgdekning på Fejø, der endte med et

⁴ Dette var formuleret med en omskrivning af Robert E. Parks *The City as a Social Laboratory*, der også understregede undersøgelsens åndelig arv fra Chicago-skolen.

semietnologisk portræt af øens lokalsamfund (TV2 Nyhederne), Anders Agger og Anne Hjarnøes programserie *På ø-eventyr med Anne og Anders* (DR2), Puk Elgård og Thomas Hermans' *Puk og Herman – går i land* (DR1), *Livet på Småøerne - når sommeren er forbi* programserie om småøerne i det sydfynske øhav (TV2 Fyn) og senest *Liv på Livø* om forpagterparret på Livø (TV2 Nord). Disse er blot nogle få eksempler, men kendetegnende for dem alle er indtrykket af en stigende interesse for områdernes rekreative ressourcer, den lokale fødevareproduktion samt helårsindbyggernes særlige livsstil og hverdagsliv. Også dagspressen er i de seneste par år begyndt at sætte fokus på ø-livets goder og fordele, fortalt af tilflytterne selv: ”*Det gode liv: Flere flytter fra de store byer til øer som Ærø*” (Fyns Amts Avis, 11. Marts, 2017), ”*Flere vælger at bo på en lille ø*” (Kristelig-Dagblad, 5. Juli, 2018) og ”*Unge familier giver danske småøer saltvandsindsprøjtning*” (Jyllands-Posten, 24. Juli, 2018).

Centralt for alle disse positive fremstillinger af ø-livet er blandt andet fortællingen om at småøerne er særlige steder, hvor foreningstætheden er meget høj og borgerengagementet er stort. Der tegner sig også et billede af en udvikling på småøerne fra for bare hundrede år siden at have været socialt lukkede områder, bestående næsten udelukkende af nødvendige arbejdsfællesskaber, til i dag at være socialt åbne rum med massevis af mangfoldige, ressourceholdige tilvalgsfællesskaber, der også evner at favne folk, der ikke er født og opvokset der. På trods af det overordnede billede, som statistikkerne fra de sidste 100 år slår fast, fornemmer man altså i dag en stigende interesse for de danske småøer og de særlige rumlige kvaliteter, som synes at eksistere der. Og i den forbindelse er der også nogle tegn på at udviklingen er ved at vende – i hvert fald på nogle af småøerne.

Småøerne udvikler sig – men i forskellige retninger?

I et nyhedsindslag på Radio 24syv (26.01-2018), kunne man høre, at der var fremgang på nogle af de danske småøer, når det kom til tilflytningen: I 2017 fik Strynø 20 tilflyttere, Orø fik 50, Venø fik 12, Fejø fik 27 tilflyttere og Omø fik angiveligt 8-10 nye familier over de seneste par år. Indslaget fokuserede naturligvis på succeshistorierne omkring bosætningsarbejdet på de af småøerne, der synes at have klaret dette godt og det giver anledning til at man begynder at betragte småøerne i Danmark, ikke kun som et samlet hele som hidtil, men også som områder, der på mange måder udvikler sig forskelligt og i forskellige retninger. Men hvorfor udvikler de sig forskelligt?

Når man orienterer sig bredt i de mere emnemæssigt beslægtede medier på ø-området, såsom i SaDS's bladudgivelse *Ø-posten* eller i udgivelser af LAG Småøerne (Lokale Aktionsgrupper Småøerne) synes den ovenstående fortælling understøttet og tilmed uddybet: Den helt generelle tendens lader til at være, at nogle af småøerne har lokalsamfund, der forstærkes som led i en igangværende, og for så vidt oftest ukontrolleret, udvikling i et helårsbosætningsøjemed – dvs. oplever et voksende indbyggertal, opretter flere lokale arbejdspladser og mere lokal økonomisk aktivitet, uden at dette kan kædes sammen med konkrete, lokale indsatser – mens andre i stigende grad bliver præget af befolkningstilbagegang og en dertilhørende funktionsudtømming af lokalsamfundet, både rent socialt og erhvervsmæssigt; dette være sig skolelukninger, oplever et fortsat faldende indbyggertal og en demografi, der i højere grad bliver præget af et fravær af børnefamilier samt et stigende antal pensionister og andre, der står udenfor arbejdsmarkedet. Dette betyder blandt andet at kun et fåtal – 9 ud af 27 af medlemsøerne i SaDS – har lokale skoler i dag, eller rettere, har formået at bevare dem (se bilag 1).

Mediernes portrættering af småøerne fokuserer også i forskellige grad på bolivstendenser og forskellige typer af tilflyttere, som de 'succesfulde' øer har formået at tiltrække. Det giver anledning til at kigge på forholdet imellem mere generelle, strukturelle mulighedsstrukturer for bosætning på særlige øer – blandt andet færger og dermed mobilitetsforhold, som tidligere antydte – og så helt konkrete, 'counter-urbaniserende' attraktioner på bestemte øer. Sociologen Martin Phillips argumenterede for i et oplæg til the 4th International Conference of Critical Geographers i 2005, at

gentrifikationsbegrebet kunne have forklaringskraft i en rural 'setting', når man betragtede den særlige transformation eller udvikling i dele af landdistrikterne og de små lokalsamfund (Phillips 2005:1-3). Det generelle indtryk, som tidligere nævnt, er at der findes småøer, der præges af counter-urbanisering, dvs. oplever en væsentlig fremgang i befolkningstallet på baggrund af tilflytning fra især byerne, mens andre synes at fortsætte nedgangen i befolkningsudviklingen, både hvad angår indbyggertallet og den procentvise fordeling af de forskellige aldersgrupper. Det taler altså i retning af, at man både bør kigge efter gennemgående muligheder for bosætning og socialt liv på småøerne (som forudsætning for tilflytning), samtidig med at man kigger på hvad den enkelte småø, synes at kunne anvende med fordel i et bosætningsøjemed.

Det ovenstående antyder således, at småøernes forskellige udvikling kan betragtes som en form for segregering – via selektion i beslutningsprocessen hos tilflytterne – og dermed ved hjælp af begreber fra humanøkologien, kan forklare hvorfor særlige tilflyttere vælger at flytte til særlige småøer og om småøerne derpå bliver mere og mere forskellige fra hinanden. Men skyldes dette i så fald nabolagsstratifikation og socioøkonomiske faktorer, som humanøkologien traditionelt ville foreslå (Sampson 2011:228,244), eller har det udelukkende med strukturelle forhold at gøre (såsom mobilitetsmuligheder, skoler o.l. lign.)? Nøglen til at forstå udviklingen eller den antydende segregering af småøerne er derfor – foreslår jeg – et kvalitativt studie i tilflytning og navnlig et studie af de tilflyttersegmenter, som ofte bliver kædet sammen med ovenstående udvikling. Og netop derfor er selve tilflytterne også en interessant og givtig erkendelsesplatform for hvordan ø-rummet fungerer, samt om og hvordan segregering på småøerne er mulig og af betydning for bosætningen.

Småøerne i dette speciale

Et egnet udgangspunkt for at forstå variationer i tilflytternes motiver og oplevelser på den ene side og forskelle på småøernes tiltrækningskraft eller mulige segregering på den anden, er at undersøge flere småøer samtidig og gerne sammenhængende klynger af øer, der ligger i hinandens umiddelbare nærhed og hører under den samme kommune⁵ – et

⁵ De strukturelle forholds beskaffenhed, bosætningsvilkår og øvrige kommunalpolitiske forhold kan variere meget fra kommune til kommune, men gør det sjældent fra ø til ø indenfor samme kommune.

sådant komparativt studie af småøer har jeg tidligere gjort brug af, blandt andet i min bacheloropgave. Og en, på den baggrund, egnet og interessant klynge af småøer findes i Smålandsfarvandet nord for Lolland, der med småøerne Askø, Femø og Fejø og disses indbyggere, kan give et indblik i bosætningens og tilflytningens mulige sammenhæng med både strukturelle, sociale og naturmæssige forhold, foruden de åbenlyst personlige motiver. Dette vil foregå gennem en kvalitativ sociologisk undersøgelse, hvorunder et etnografisk feltstudium med en uges ekskursion til de ovenstående øer skal danne ramme om nærværende speciales empiriindsamling og videre undersøgelse af emnet. Som illustreret herunder i figuren er disse øer ikke kun forskellige hvad angår størrelse, indbyggertal og boligmasse, men også når det kommer til færgeoverfarter og tilstedeværelsen af eksempelvis skoler.

	Areal (i km ²)	Indbyggertal	Helårs/fritids/ sommerhus	Overfartstid (i min.)	Skole
Askø/Lilleø	4,2 km ²	46	30/25/230	25-30 min.	
Fejø	16 km ²	460	160/30/205	15 min.	X
Femø	11,5 km ²	119	155/39/52	50 min.	

Figur 1.3: Data om Askø, Fejø og Femø (Bosætningsundersøgelsen, 2017)

Og endelige kan man stille det spørgsmål om hvorfor det er relevant med en undersøgelse af de danske småøer? Et sådan studie, som foreslået her, kan være med til at forklare hvilke værdier småøerne, som afgrænset type område eller særligt rum, skaber og udmærker sig ved i forhold det store samfund; værdier, der muligvis også appellerer til (eller decideret tiltrækker) bestemte segmenter af tilflyttere og skaber grundlaget for både den nuværende og fremtidige bosætning på småøerne. Men småøerne er tydeligvis også en del af en større fortælling – som distinkt ruralitetsform – om landdistrikterne der i globaliseringens tidsalder oplever store udfordringer, strukturelle forandringer og trænges af snæversynede økonomiske hensyn, både i Danmark såvel som i resten af Europa (Barca 2009:49-50). Ovenstående er således med til at forsvare hvorfor man bør undersøge netop småøerne og om muligt etablere et 'bindestregssociologisk felt' omkring dem, nemlig for at producere mere brugbar og nødvendig viden, som kan danne baggrund for bedre strategier og udviklingsplaner, der skal kunne støtte og bevare disse områder for fremtiden.

Problemformulering

På den baggrund etablerer problemfeltet et emne og en undersøgelse, der sammenkobler 1) individers personlige valg om tilflytning til de danske småøer med 2) småøerne som specifikke steder med særlige rumlige kvaliteter, der tilsyneladende udvikler sig forskelligt eller segregeres. Herunder er tilflytterne betragtet som en egnet erkendelsesplatform af ø-rummet og derved er følgende problemformulering skitseret, hvis indhold skal belyses og forklares gennem en kvalitativ, stedsociologisk undersøgelse af de 3 småøer, Askø, Femø og Fejø, i dette speciale:

Hvorfor vælger ø-tilflyttere at bosætte sig på de danske småøer og hvordan finder de ud af helt præcist hvilken småø de skal bosætte sig på?

Som supplement til problemformuleringen er herunder skitseret yderligere forskningsspørgsmål, som skal uddybe og understøtte undersøgelsens bestræbelse på at komme ind til kernen af emnet og skabe forklaringskraft omkring:

- Hvad er motiverne og præferencerne for at man vælger at bosætte sig på en småø og er valget af den specifikke ø genstand for en reflektiv selektion eller udvælgelsesproces, der kan karakteriseres som segregering?
- Hvad tiltrækker særligt tilflytterne til småøerne – ifølge dem selv – og hvilken type af småøer (baseret på både strukturelle og sociale forhold og lign.) synes at tiltrække hvilke segmenter af tilflyttere?
- Hvordan beskriver tilflytterne ø-rummet, når det kommer til materialiseringer af værdier og sociale boformer og er der noget særligt ved småøerne, der ifølge dem, står som særligt attraktivt ift. både livet i ruraliteten og i byerne?

Kapitel 2: Ekskursion til Smålandsfarvandet

Smålandsfarvandet er det hav, der ligger mellem Sjælland, Lolland, Falster og Møn, og som grænser op til Langelandsbæltet på den ene side og forbinder Storebælt med Østersøen på den anden. Øhavet på den nordre side af Lolland, der ligger centralt placeret i Smålandsfarvandet, består af en smuk og varierende øgruppe, der til sammen synes at rumme så godt som hele Danmarks øriges mangfoldighed, både rent topografisk, naturmæssigt og historisk, men også socialt, kulturelt og økonomisk. Øgruppen består af Fejø/Skalø (16 km², 456 indb.), Femø (11 km², 121 indb.) Askø/Lilleø (4 km², 36 indb.), Vejrø (1,5 km², 4 indb.), Raagø (0,8 km², 0 indb.) og Lindholm (0,4 km², 0 indb.), samt nogle få holme og rev, der er så små at de her med fuldt overlæg udelades. I det følgende vil jeg beskrive min rejse til, på og imellem, de 3 småøer i Smålandsfarvandet, en rejse, der foregik fra d. 11. til den 17. april 2018, og hvorunder nærværende speciales hovedsaglige empiri blev indsamlet. De historiske bemærkninger om øerne, som er gengivet i det følgende, er jeg blevet fortalt af indbyggerne der og det øvrige er hentet fra Erik Aalbæk Jensens *Smålandshavet og Nakskov Fjord* (Jensen 1981:115-268) og Anders Källgårds *Danmarks, Färöarnas och Grönlands Öar* (Källgård 2009:52-55).

Folketal 1. januar efter øer og tid

	1921	1930	1940	1950	1960	1970	1981	1990	2000	2010	2015	2016	2017	2018
Askø	142	178	170	152	0	106	85	63	55	43	39	39	34	36
Fejø	1 219	1 210	1 214	1 267	1 103	883	721	643	606	543	460	442	434	456
Femø	637	635	614	590	508	377	300	224	182	146	119	119	112	121
Lilleø	45	46	42	30	25	24	20	8	18	5	7	7	6	6
Skalø	0	30	24	17	21	16	15	11	11	6	0	0	0	0

Pr. 1. januar 2011 er Skalø lagt ind under Fejø.

Tabel 2.1: Folketal 1. januar på Askø, Fejø og Femø (Danmarks Statistik, 2018)

Askø Sogn													
	0-9 år	10-19 år	20-29 år	30-39 år	40-49 år	50-59 år	60-69 år	70-79 år	80-89 år	90+ år	I alt	Mænd	Kvinder
Antal	0	0	0	0	4	11	16	11	1	1	44	28	16
Procent	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	9,10%	25%	36,40%	25%	2,30%	2,30%	100,00%	63,60%	36,40%
Femø Sogn													
	0-9 år	10-19 år	20-29 år	30-39 år	40-49 år	50-59 år	60-69 år	70-79 år	80-89 år	90+ år	I alt	Mænd	Kvinder
Antal	0	4	1	0	5	17	44	36	12	2	121	59	62
Procent	0,00%	3,30%	0,80%	0,00%	4,10%	14,00%	36,40%	29,80%	9,90%	1,70%	100,00%	48,80%	51,20%
Fejø Sogn													
	0-9 år	10-19 år	20-29 år	30-39 år	40-49 år	50-59 år	60-69 år	70-79 år	80-89 år	90+ år	I alt	Mænd	Kvinder
Antal	17	43	9	26	55	75	113	73	39	5	455	218	237
Procent	3,70%	9,50%	2,00%	5,70%	12,10%	16,50%	24,80%	16,00%	8,60%	1,10%	100,00%	47,90%	52,10%

Tabel 2.2: Aldersfordeling på Askø, Fejø og Femø (Next Stop – Small Islands, 2015)

Femø

Den næststørste af småøerne i Smålandsfarvandet, Femø, ligger 50 minutters sejlads fra færgehavnen Kragenæs på Lolland og rejsen dertil startede d. 11. april 2018. Overfarten med færgen 'Femøsund' var denne dag en frisk, sen eftermiddages-sejlads med 12 s/k fra øst-nordøst, i solskin og bølgegang med hvidt på toppene. Færgemolen og lystbådehavnen Femø Havn ligger på øens vestside; herfra foregik frugtindustriens opmagasinering, fra Femøs haver og plantager til Nyhavn og større markeder, der specielt under 2. Verdenskrig havde gode tider, men som med Danmarks indtrædelse i EF i 1972' forsvandt helt – da måtte frugtavlernes kompenseres og træerne fældes. Øen er blandt andet kendt for Femø Jazz Festival og kvinde-ølejren fra 1970'erne, men ingen af disse var at finde på øen i de dage, da jeg opholdt mig der – det var i foråret og uden for sæsonen.

Nært ved havnen ligger en større klynge af huse, der på andre småøer snildt kunne have udgjort en landsby for sig, men her regnes de for "forstadsområde" til én af øens 2 landsbyer, Nørreby. Øen er rigt kuperet, men gennemskæres næsten helt af et dalstrøg fra øst til vest. Landsbyen syd for dalstrøget, der huser både præstegården og det lokalhistoriske arkiv, kaldes for Sønderby og landsbyen nord for, der både har Femø Kro og kursuscenter kaldes for Nørreby. Fra havnen ses også den fritliggende kirke i det høje landskab, der rejser sig mod de højder, hvor den både kan ses fra havet og fra landsbyerne; den er opført i starten af 1500-tallet og dedikeret til Skt. Nikolaj, fiskernes og sømændenes værnehelgen, og er rigt dekoreret med kalkmalerier i de hvælvede lofter. På den østlige side af øen, helt modsat af havnen, ligger et sommerhuskvarter med en betragtelig mængde små træhuse, hvoraf nogle få er helårsbeboede. Dertil kommer at der også findes en del udflytterhuse, dvs. fritstående huse, langs de veje, der er så karakteristisk for øens udseende. Modsat Fejø og Askø, har Femø, foruden den direkte passage mellem Nørreby og Sønderby med afstikker til færgehavnen og kirken, også et større vejnet der bevæger sig rundt, og somme tider kystnært, på øen. Man kan således bevæge sig rundt på den næsten hjerteformede ø i noget der minder om en cirkel, hvilket egner sig særlig godt til både små og lange vandreture i det bakkede landskab.

Der går ikke længe inden at man får det indtryk, at samfundet på Femø er et klassisk, grundtvigiansk præget landsmandsmiljø, hvor mange stadig er ved jorden, enten som

heltids- eller deltidslandmænd, hvilket er meget almindeligt for de fleste danske småøer. Femø er så vidt jeg har forstået også den sidste af de 3 småøer i Smålandsfarvandet, hvortil Arla stadig sender mælkebilen ud hver anden dag til de små og mellemstore mælkebønder – ellers er plantelandbruget og den stigende specielfødevarereproduktion, som på de andre øer, også fremherskende her. Femø er dog efter forholdene en gammeldags ø, både når det kommer til boligmassen udseende og lige så også for hvad slægtsforhold og indbyggermasse angår. Adspurgte både hos mine informanter, kontaktpersoner og øvrige jeg mødte derovre, kunne jeg forstå at mange af de gamle slægter og familier stadig udgør en betragtelig del af indbyggerne, nogle hævdede endda op til 2/3 af dem alle – og nok af samme grund bærer øen utrolig meget præg af uspolerethed og traditioner. Ligeledes er aldersgennemsnittet i stigende grad begyndt at hæve sig og pensionisternes indtog er blevet større med tiden.

På Femø var jeg privat indkvarteret på en gård hos en tilflyttet familie. Heldigvis fik jeg lov at låne en mountainbike af mine værter og på den måde fik jeg chance for rigtig at se mig om på øen. En anekdote fra rejsen på Femø, som er sigende for lokalesamfundet der, er fra min sidste aften, inden at jeg skulle rejse næste morgen. På Femø Kro havde man en udmærket dagens ret og da jeg var træt af at spise af min medbragte mad, besluttede jeg mig for at gå derop og kigge. I restauranten var der ingen mennesker, da jeg kom ind på kroen og jeg blev hurtigt vist ind og fik en plads samt noget at spise og en øl. Da både maden og øllen efterhånden var svundet ind, begyndte der så småt at komme mennesker i restauranten, et midaldrende par og en ældre herre, som sad for sig selv. På den anden side af indgangen til restauranten lå krostuen og da jeg godt kunne drikke en øl til gik jeg følgelig derind og så mig om. Her var til gengæld mange mennesker, lokale og deriblandt købmanden, som jeg havde handlet med tidligere på dagen. De grinte, røg tobak og diskuterede på livet løs. Jeg hilste pænt og købte min øl, og satte mig efterfølgende længst væk fra baren. Ingen gjorde sig anstrengelser for at hilse og oppe i baren var kromanden i fulde gang med alt lige fra det pengeløse samfund til vore dages politikeres duelighed; jeg blandede mig ikke og bladrede i stedet i et eksemplar af BT, der lå på bordet hvor jeg sad. Da både BT og den anden øl var sluppen op tænkte jeg, at nu kunne det ikke blive bedre og så ville jeg hjemad igen. I døren vendte jeg mig, hilste på købmanden, der på trods af tobaksrygningen havde valgt at indtage sin dagens ret derinde, og så dernæst op på baren og sagde tak for mad og drikke. Da vendte hele baren

sig om, og under ledelse af kromanden, nærmest skreg i kor ”selv tak – og hils Ulrik”. Ulrik var navnet på ham, som ejede gården hvor jeg boede. Jeg grinte og sagde det skulle jeg nok, men han var dog ikke hjemme for øjeblikket. ”Det ved vi godt. Han rejste for et par dage siden. Men han skulle komme igen i overmorgen”. De ved alt, dem her, tænkte jeg. Både hvem jeg var og hvornår Ulrik kom og gik. På Femø er der ikke mange turister så tidligt på året og lokalsamfundet er heller ikke større, end at når en fremmed, ung mand går rundt med en mappe under armen og interviewer folk, så regner folk hurtigt sammenhængen ud. Inden jeg rejste fra øen igen var jeg inviteret på formiddagskaffe hos min lokale kontakt på øen, en af øens markante ildsjæle. Hun boede på en imponerende stor og smuk, gammel gård sammen med sin mand, en tidligere landmand, der havde drevet et af øens største landbrug i sin tid. Hans slægt på øen kunne dateres mange hundrede år tilbage, men da jeg spurgte om det så var slægtsgården vi befandt os på, forklarede de, at denne blot var der, hvor de havde trukket sig tilbage – den gård de boede på, da de drev landbrug, var meget større, men nu skulle de altså have noget, der var nemmere at holde.

Fejø

Den største af øerne i Smålandsfarvandet er Fejø og modsat Femø, overlevede produktionen af æbler og frugt her de hårde tider i 1970'erne og har i dag fået sig en hel renæssance. Og det bærer den store, men flade øs landskab enormt meget præg af. På nær en lille nyplantet skov og nogle moser og strandområder, er Fejøs natur formet efter plantagerne, lige fra hovedøen Fejø til den lille afstikkerø, Skalø, i det nordvestlige hjørne. Og plantagerne skal være leveringsdygtige, for foruden det lokale salg af frugt på øen og en masse andre steder inde på fastlandet, sejler pæreskuderne endnu til Nyhavn, som før i tiden under 2. Verdenskrig; dengang for at opretholde livet for en fattig bonde, i dag for at lave bosætningskampagner og synliggøre øen og ø-livet ude i Danmark, ved hjælp af frugt.

Øen har oplevet en indbyggermæssig fremgang og mange af de nyere indbyggere tilhører i øvrigt et segment og en alder, hvor man har børn, hvilket har medvirket til at antallet af skolebørn og brugere af den lokale skole, er stigende. Til disse hører også kredse af folk, for hvem grøn omstilling og bæredygtighed skal være sammenhængende med miljø og livstil (og også i bolivet), så Fejø har i disse år opnået ry for at være stedet for en særlig

interessant udvikling og fremtid i netop den retning. Foreningen Fejø Permakultur og Omstillingsinitiativ er bannerfører for den grønne omstilling på øen og har ifølge både informanter og mange andre, jeg talte med, sikret øen rigtig mange tilflyttere i de sidste par år. Iblandt disse slags tilflyttere er der også en udbredt tendens til nytænkning af arbejdslivet, der ophæver nogle af de mere traditionelle bespænd ved at vælge ø-livet når man tænker på pendlerforhold og mobilitetsbehov: flere af dem vægter at arbejde så lidt som muligt, eller arbejde meget, men kun hver anden uge, nogle få dage om uge eller kun i perioder. De synes således at være med til at lave nogle helt nye 'spilleregler' for hvordan at bosætning på småøerne kan være og giver (dele af) øen et 'off the grid'-præg.

Dette kan blandt andet også have med følgende at gøre, nemlig at der er en betragtelig mængde indbyggere på Fejø, der oprindeligt kommer fra København og Nordsjælland, og derudover er der optalt godt 17 forskellige nationaliteter i alt som fastbosat der, hvilket er ganske unikt for en dansk småø. Både ifølge mine informanter, kontaktpersoner og mange andre, som jeg mødte på øen, skyldtes udviklingen til en vis grad også 2 særlige fænomener, som hverken havde med decideret bosætningsarbejde eller frugt at gøre: 'Den helbredende have', som er et oplevelsescenter med fokus på rekreation og natur, og woofers-konceptet, et på øen udbredt fænomen, hvor migrantarbejdere kan få lov at se og opleve verden ved at rejse ud og sælge deres arbejdskraft, typisk indenfor manuelt arbejde, imod kost og logi i et fremmed land. På Fejø er der intet mindre end 12-13 woofers hot-spot, dvs. lokale, private udbydere af dette udvekslingsprogram, og til sammenligning havde hele Fyn for få år siden kun 3-4 af samme slags. 'Den helbredende have' og den udbredte brug af woofers har gjort, at en lang række mennesker igennem tidens løb er kommet til Fejø, enten for at arbejde eller slappe af og rekreere, og som så efterfølgende har bosat sig der.

Jeg kom til Fejø d. 13. april efter et par dage på Femø, på en dag, hvor solen skinnede og vinden var faldet til omkring det halve af hvad den var, da jeg gik i land på forrige ø. Sejladsen tog 15 minutter med den væsentlig større færge 'Christine', der var ret magen til Femø-sund-færgen i model, men dog i dimension havde meget bedre plads hvad angår både bil- og fodgængerkapacitet. Denne overfart forbandt ligeledes Fejø med Kragenæs, så ø-hoppet mellem de to øer var nemt og tog kun et par timer med en kort afstikker til det lollandske fastland. På Fejø Havn, der ligger på øens vestlige side, blev jeg samlet op

af min kontaktperson, en ung kvinde, som jeg skulle bo ved. Hun var fra én af øens mange børnefamilier og boede sammen med hendes mand og deres søn på hendes slægtsgård i den anden ende af øen, og da øen er af en ikke ubetydelig størrelse, var det ganske belejligt at jeg blev samlet op i stedet for at skulle gå den lange vej. Fejø egner sig bedre til cykel end til vandreture, i hvert fald hvis man vil fra den ene ende af øen til den anden med oppakning.

På øen er der, ligesom med den foregående, 2 landsbyer, Vesterby, hvortil den store havn ligger og Østerby, hvortil den lille, hyggelige Dybvig Havn gemmer sig på sydsiden. Ude på Skalø ligger endnu en lille havn. Og midt imellem landsbyerne ligger skolen, en bygning og matrikel, som øboere fra andre småøer ikke ville kunne genkende som skole, når de ser den. Denne har nemlig skulle rumme mere end hundrede børn om dagen i de tider, hvor indbyggertallet på øen var på sit højeste, og minder derfor meget mere om en kommunalskole som man kender dem fra provinsbyerne, end som en småø-skole. Derudover har øen to sommerhusområder og igen, som med den foregående, en fritliggende kirke fra 1400-tallet på øens sydside, vis indvielse også er dedikeret til Skt. Nikolaj. Selve infrastrukturen på øen består af én eneste lang hovedvej med masser af afstikkerveje og enkelte, korte omfartsveje, der gør at vejnettet set fra oven minder om et fiskeben. Heldigvis for mig blev jeg af det unge ægtepar, som jeg var indlogeret ved, stillet en racercykel til rådighed, således at jeg kunne komme rundt på egen hånd og se øen an.

Den sidste aften inden afrejsen videre til Askø næste morgen, var der fællesspisning på skolen og her blev jeg inviteret med om end at jeg ikke kunne stille med en medbragt ret, hvilket ellers var kvalificerende for deltagelse. Men det gik an og mødet med de lokale her var ganske interessant: Fremmødt var 40-50 mennesker i alle aldre og folk gik rundt og hilste på hinanden, nogle havde tydeligvis mødtes før, andre havde ikke. Jeg selv blev spurgt et utal af gange, om hvor jeg mon havde købt sommerhus på øen eller om jeg boede i et af kollektiverne eller noget helt tredje – her var folk vant til, at der bare altid var nye ansigter til stede og hvis man selv var ny på øen, kunne man aldrig rigtig løbe tør for folk man lige skulle have introduceret en ekstra gang. Det var en komplet anden oplevelse af et lokalsamfund end som det, jeg var stødt på nogle få dage før på Femø.

Efter fællesspisningen blev jeg hevet med hjem af nogle sommerhusejere til et festligt kallas sammen med en håndfuld andre lokale.

Askø

Tidligt om morgenen næste dag, d. 15. april, forlod jeg Fejø for at rejse videre, først til Kragenæs og siden længere øst på langs kysten, til den charmerende og noget mere prangende by Bandholm, hvorfra en færge sejler til Askø. Askø besejles herfra af færgen ”Askø”, en lille, hyggelig færge, hvis tøffende gang og rustne ydre vækkede minder fra min egen barndom som skolependler på Lyø – se det var en rigtig færge! – på ca. en 30 minutters overfart. Færgen tøffede af sted på denne dag, hvor der absolut ingen vind var og lagde snart til igen ved den lille færgehavn på Askø mens bovpropellen rungede og skabte rystelser i skibet, der bevægede sig videre op i benene. Alle indtryk var korrekte i forhold til færger, lugten, størrelsen, det hele.

Den, ligesom Fejø, ret flade ø har kun en eneste lang vej når man kommer fra færgehavnen af og ligesom Fejø har denne også en afstikkerø, Lilleø, som ligger nord for Askø og er forbundet hermed ved en lang dæmning. Landsbyen på Askø ligger væsentligt tættere på vand på den modsatte side af øen end fra havnen og det kan måske tyde på at Askø havn er en nyere havn, end den man havde, da landsbyen blev grundlagt i 1400-1500-tallet. Vejen fra havnen slår et ejendommeligt, næsten 90 graders rent knæk langs markerne undervejs, et levn fra matrikuleringstiderne uden tvivl, og leder først efter en sammenlagt gåtid på måske 40 minutter op til den hyggelige landsby, hvor både den nedlagte skole (der allerede lukkede i 1960’erne) og den særlige købmand ligger. Skolen har fået nyt liv som værelsesudlejning på 1. salen i hvad der må have været den tidligere lærebolig, mens stuetagen fungerer som selskabslokaler, og det var her, at jeg skulle bo i de dage, jeg var på Askø. Fra landsbyen synes det således at vejen deler sig, én går mod nord hvor ad man efter dæmningen kommer til Lilleø, mens den anden vej går langs digerne og kysten mod syd til det enorme sommerhuskvarter. Om end øen ikke virker ret stor, er afstandene fra henholdsvis havn til by og fra Lilleø til sommerhuskvarteret, alligevel af en vis størrelse, men heldigvis blev jeg kort efter min ankomst lånt en fin damecykel af min kontaktperson på øen, således at jeg kunne nå at få set mig omkring. Og meget belejligt viste Smålandsfarvandet sig fra sin allerbedste side i de dage, da jeg

besøgte ekskursionens sidste ø – i det klare vejr kunne jeg fra forskellige steder på Askø se både Femø, Fejø og den lille trærige Lindholm, langt ude i vandet.

Den helårsbosatte boligmasse på øen er centreret omkring byen og dernæst er der klynger af udflytterhuse, navnlig på Lilleø, og langs den lange vej op til landsbyen fra havnen. Sommerhuskvarteret er interessant på mange måde, først og fremmest fordi at det består af 230 byggede sommerhuse og endnu flere byggegrunde, imod øens kun 30 helårsbosatte huse og 25 fritidshuse (se bilag 1). Det er med andre ord en statusmæssig fordeling af husene, som jeg ikke har set på andre øer før, og det har vist sig at have en ganske positiv effekt på øsamfundet: foruden at sommerturismen skaber liv på øen, er tilstedeværelsen af sommerhusene også med til at holde købmandsbutikken i gang, ikke kun rent økonomisk, men også i forhold til drift. Den specielle købmand på Askø er nemlig ikke kun foreningsdrevet, som man kender det på mange andre småøer, men er også frivilligt drevet, dvs. at man i fraværet af en forpagter, grundet den åbenlyse lave rentabilitet, driver den kollektivt ved hjælp af vagter og turnusordninger – for en købmand bliver man under alle omstændigheder nødt til at have! Og sommerhusejerne bidrager enormt til denne da mange af dem, ifølge både mine informanter og folk i al almindelighed, er knyttede til sommerhusene og øen i en sådan grad, at de ikke kun prioritere at handle der, men faktisk også tager del i det frivillige arbejde. Sommerhusene er således ikke kun en enklave for sig, ekskluderet eller afskærmet fra helårsindbyggerne, men tvært imod, i hvert fald gennem købmandsforeningen, et stærkt integreret element i de sociale liv på øen.

På Askø har den kendte kok Claus Meyer også skabt festivalen 'Apple Flower Fest', hvor små gule iglotelte fylder op imellem de lange rækker af æbletræer i Lilleø's mange plantager, samtidig med at 6-700 mennesker fester og nyder godt af både musik, fødevarer af høj kvalitet og for et kort øjeblik oplever hvor skønt der kan være på en småø. Et andet udpræget træk ved Askø er den store tilstedeværelse af Luthersk Mission. Med jyske frugtplukkere kom missionen og den kristne vækkelse til Askø i den sidste halvdel af 1800-tallet og ejendommeligt nok har denne stadig mange medlemmer på øen. Indbyggerne er bredt set en ældre befolkning, som på Femø, men her tilhører de gamle slægter Luthersk Mission og udgør samtidig dem, der, i kraft af livet ved landbruget, ejer jorderne på øen. Der er således en del plantelandbrug på øen foruden

specielfødevareproduktion og ifølge mine informanter, var der kun 2 pendlere for øjeblikket. En del af tilflytterne har tilsluttet sig missionen og det foreningsliv, der er omkring denne og menighedsrådet. Sommerhusejerne ser anderledes ud, da disse er meget forskellige internt, men modsat helårsindbyggerne, er der her et betragteligt segment af børnefamilier og mere velstillede nordsjællændere.

Og den. 15. april var for øvrigt en søndag, så da mit første interview midt på dagen var færdigt, kunne jeg meget passende nå at gå til eftermiddagsgudstjeneste. I kirken, som på Askø ligger i landsbyen og som ligesom på de 2 andre øer, også er dedikeret til Skt. Nikolaj, var der et udmærket fremmøde og til den efterfølgende kirkekaffe var der ikke noget større mandefald. Jeg gik naturligvis med og oplevede en utrolig gæstfrihed og visionsrigdom blandt de fremmødte, der bad mig forklare hvad jeg egentligt lavede på øen. Nyheden om at en specialeskriver i sociologi skulle komme til Askø var ikke helt slået igennem, men det skortede ikke på iderighed hos de gamle ø-landmænd, når vi efterfølgende fik en lang snak om hvad der skulle til for at øerne skulle kunne bestå i fremtiden – om end ingen af disse var pendlere stod det helt klart for dem, at færgeren var ”en livsnerve”, en nøglen til at gøre en hvilken som helst ø attraktiv at bosætte sig på. Et par dage senere forlod jeg atter Askø, da mit andet interview var kommet i hus.

Og således var min ekskursion til Smålandsfarvandet ovre, feltarbejdet og empiriindsamlingen var vel overstået undervejs og jeg kunne nu rejse hjem igen og tage fat på de mere boglige sider af specialet. Mit mødet med Femø, Fejø og Askø og de mange, forskellige øboere, der bor der, gjorde et stort indtryk.

Kapitel 3: Eksisterende forskning

Småøerne i Danmark, Norden eller Europa er endnu ”uopdagede” i den forstand, at de tidligere ikke har været betragtet eller udviklet som et sociologisk interesseområde. Af samme grund foreligger der ikke noget decideret sociologisk forskning indenfor emnet ’tilflytning til de danske småøer’, der eksempelvis for den rumlige kompleksitets skyld formår at skelne imellem småøerne og de store ”kommuneøer” – i hvert fald ikke andet end rent deskriptive opgørelser over befolkningstilvækst og befolkningstilbagegang. Når jeg i indledningen positionerer småøerne og ø-rummet som en særlig ruralitetsform, kan man til gengæld orientere sig i den øvrige forskning om tilflytning til rurale områder for at komme noget decideret forskning på området nærmere. Da specialet handler om tilflyttere og det refleksive valg, de har truffet om at skulle bosætte sig på en dansk småø, har jeg valgt at undersøge forskningslitteraturen omkring motiver for flyttebevægelser.

Motiver for at flytte

For at starte et sted vil jeg kort gengive en kritiseret, men dog interessant bemærkning om det traditionelle flyttevalgs pragmatiske natur i relation til arbejdslivet: ”*migration begins where commuting ends*” (Long et al. 1988:633), dvs. at flytning bliver nødvendig, når den daglige pendling ikke slår til. Meget af den ældre forskning omkring menneskers valg om at flytte fokuserer på nødvendigheden for samme i forhold til arbejdslivet som et strukturelt forankret fænomen; den pointerer blandt andet det strukturelle pres, der bliver lagt på mennesker, når de flytter fordi de er nødt til det. Andre steder i den ældre litteratur foreslås en distinktion imellem forskellige typer af flytning i forhold til flyttevalgets konsekvenser for hverdagslivets bevægelser (Roseman 1971:598); en total og en partielt ’displacement migration’ eller flytning. Andre foreslår at flytningen er styret af et ønske om et ’net return’, et afkast, af fordele hos tilflytteren, der derved gør selve flytningen til en ”livsmuligheds”-investering (Shields et al. 1989:277).

Nyere forskning er til gengæld begyndt kigge på forholdet mellem flyttemotiver og flytteafstandene, blandt andet i et kvantitativt studie fra Sverige: Motiverne for at flytte varierer over afstand, således at flyttebevægelser, der er boligrelaterede, er særligt karakteristiske for de korte flyttedistancer, mens at uddannelses- og arbejdsrelaterede motiver er karakteristiske for de længere flyttedistancer (Niedomysl 2011:848). Dog er

der væsentlige variationer til stede, når man undersøger tilflytterne for socioøkonomisk baggrund og demografiske karakteristiskker (Niedomysl 2011: 853).

Et survey-studie fra Holland, der samler op på de socioøkonomiske og demografiske karakteristikker, fokuserer på motiverne for at bosætte sig i rurale områder og skelner imellem generelle og specifikke motiver: Om end at ønsket om den rurale idyl er et generelt motiv eller pull-faktor for mange af tilflytterne, er motivet bag udvælgelsen af det specifikke rurale område et sammenkog af særlige karakteristikker ved boligerne, de fysiske kvaliteter ved området og miljøet, personlige årsager og, for nogle, lave huspriser i området (Bijker et al. 2012:495). Motiverne sammenholdt tilflytternes baggrund afslører en stor diversitet, blandt andet at tilbage-tilflyttere, singler, yngre og ældre, samt folk med lavere indkomst i høj grad er motiveret af at leve tæt på deres familie og venner. De fysiske kvaliteter af området eller miljøet er væsentlige motiver for tilflytning for højtuddannede, folk med høj indkomst og folk i alderen 35 til 64. Det boligrelaterede motiv til at flytte, herunder med særlig vægt på ledigheden af et bestemt hus, er også et væsentligt motiv for tilflytterne, men især for dem, der flytter fra byen (Bijker et al. 2012:497).

Et kvalitativt studie fra Danmark, der med begrebet 'dwelling habitus' undersøger forholdet mellem habitus, sted og motiver, stiller skarpt på de unge tilflyttere og børnefamilierne, der forlader byerne (Aner 2016:664). Her skelnes der grundlæggende imellem et 'boligmotiv' og et 'anti-urban motiv', hvor man enten flytter (eller bliver presset) ud af byen på grund af boligmarkedet efter familieførøgelse, eller vælger, som et positivt og strategisk valg, at flytte ud af byen netop på grund af en familieførøgelse; at flytte er herfor stærkt relateret både det livscykliske og indkomst (Aner 2016:667). At blive forældre (transformationen fra par til familie) gjorde at nogle af informanterne følte det helt naturligt at de skulle flytte væk fra byen, mens andre sagtens kunne forestille sig et liv i byen, men var blevet tvunget væk derfra af eksempelvis boligpriserne i byerne. Både objektive strukturer (boligmarkedet) og subjektive strukturer (individuelle oplevelser fra tidligere steder man har boet) påvirker motiverne og dermed beslutningen om at flytte. Valget om at flytte på landet var derfor styret både af erfaringer og diskurser, der gennem refleksive processer eller strategier påvirkede familielivet, ifølge studiet (Aner 2016:673-674).

Et engelsk, kvantitativt studie, der anvendte longitudinelle data fra surveys, fortsatte i det livscykliske spor og undersøgte hvordan at motiver for at flytte ændres over tid (Coulter et al. 2015:367). Grundlæggende fandt de at årsagerne til at folk har lyst til at flytte varierer væsentligt over tid eller i løbet af deres eget liv og at der er forskel på flytteønsker og så rent faktiske flytteårsager. Mennesker er mere sandsynlige overfor at flytte hvis de ønsker at flytte for målrettede grunde, såsom arbejdsmuligheder, end hvis de blot ønsker sig nogle bestemte og mere 'diffuse' ting, såsom særlige område-karakteristikker (Coulter et al. 2015:367), dvs. at push-faktorerne er stærkere end pull-faktorerne. Endvidere viste studiet, at begivenheder omkring menneskers livsbane og ønsket om at flytte har en stærk indflydelse på flyttebevægelser. Alder og partnerskabsstatus har også en stærk indflydelse på at folk ønsker at flytte og efterfølgende gør det, hvor arbejde og ønsket om et uafhængigt liv især er vigtigt for unge ene-tilflytteres motiver, mens mere diffuse motiver relateret huse er vigtigere for midtlivs-par (Coulter et al. 2015).

Et sidste studie, der synes at bekræfte det livscykliske aspekt, er et kvantitativt, tværnationalt forskningssamarbejde mellem Sverige, Norge, Danmark, Finland og Island, der peger på at årsagerne til at flytte ændrer sig i løbet af ens livsbane, hvilket ses tydeligst i relation til uddannelse og arbejde, som overordnede motiv-kategorier (Lundholm, et al. 2004:64). Studiet viste at kun én ud af fem tilflyttere angiver arbejde som et større motiv eller del af beslutningen om at flytte. Miljø og sociale faktorer (familie, at flytte sammen eller gå fra hinanden, komme tættere på familien eller venner) er ofte mere vigtige. Størstedelen af tilflytterne hævdede endvidere, at deres beslutning om at flytte var frivillig. Kun meget sjældent oplever folk en konflikt mellem deres værdier og livsplaner og så den faktiske flytning (Lundholm, et al. 2004:70-71). Det mest udbredte svar under kategorien "sociale årsager" var at flytte sammen med en partner eller flytte fra en partner, som årsag til at man var flyttet, i alle landene. Miljø-årsager (at skifte hus eller skifte miljø) var også et vigtigt motiv for mange af tilflytterne. Boligønsker var endvidere et specielt vigtigt motiv i Danmark. Arbejde (at få et arbejde eller skifte arbejde) blev nævnt som et vigtigt motiv for 1/5 af respondenterne, flere i Finland sammenlignet med Sverige og Danmark, og lavest i Danmark, hvor kun 14% svarede arbejde som hovedsagligt flyttemotiv. 1/3 del af alle informanterne i både Danmark, Sverige, Finland

og Norge, der angav arbejde som et vigtigt motiv, angav også et ekstra motiv. Resultaterne bekræftede også tidligere forskning, der foreslog at ”migrants” eller tilflyttere (dem der er flyttet indenfor de sidste to år) oftere er unge, singler og har et højere uddannelsesniveau, end ”stayers”, dem der har boet det samme sted i mere end 5 år.

Forskningen i det ovenstående fokuserer således på en lang række ting, såsom hvorfor man helt generelt flytter, hvorfor man specielt flytter til rurale områder, hvornår man typisk flytter i sit liv (og hvorfor), hvilken afstande man flytter over og forholdet imellem at flytte til et bestemt sted fordi man enten vil derhen eller væk fra et andet. Gennemgående motiver eller årsager til tilvalgt bosætning, eller rettere tilflytning, har således både sociale, fysiske, arbejdsrelaterede og uddannelsesprægede aspekter til sig, samt en livscyklisk sammenhæng, ifølge det ovenstående – men hvordan at tilflytningen til småøerne korresponderer med disse eller i hvilken sammenhæng at den relaterer sig til de ovenstående motiver, vil specialets analyse arbejde sig hen i mod at forstå og løbende forholde de empiriske og analytiske fund med.

Kapitel 4: Metode

I dette kapitel vil der blive redegjort for de metodiske overvejelser, der ligger til grund for specialets udformning. Den første del af kapitlet handler om specialets forskningsdesign, casestudiet, dernæst vil en anden del handle om valget af den kvalitative metode, semi-strukturerede interviews, efterfulgt af videnskabsteoretiske overvejelser. Afslutningsvist vil der være et kort afsnit om specialets validitet og reliabilitet og mine overvejelser herom.

Casestudiet som forskningsdesign

Dette speciale benytter sig af det kvalitative, komparative casestudie som forskningsdesign. I indledningen etablerede jeg de 3 småøer, Fejø, Femø og Askø, som specialets hovedsaglige cases med fokus på tilflytternes historier, om end endnu flere småøer og tilflyttere vil blive inddraget i analysen (her senere forklaret!). Casestudiet bærer præg af at være en empirisk undersøgelse, hvor et fænomen, de udvalgte cases, gennem dybdegående undersøgelse belyser en relation til den sociale kontekst, hvori fænomenet udfolder sig. Casedesignet er således også velegnet til at undersøge 'hvordan'- og 'hvorfor'-problemstillinger (Yin 2003:16, 29), som problemformuleringen netop også har ordlyd efter. Casen er her det, der er genstand for undersøgelsen, hvilket vil sige, det fænomen, som der samles empiri ind omkring (de Vaus 2001:220). Som antydnet tidligere er mine cases, som fænomener, ikke kun refererende til småøerne i Danmark som en helt generel, social kontekst, men også til en vis grad den almindelige ruralitet. Man kan som sagt argumentere for at de mere overfladiske eller generelle bevægegrunde hos min informanter, eksempelvis omkring det at flytte fra byen til landet, også er en case på ruraliteten og de små samfund generelt. Casestudiet fungerer også godt i relation til den kvalitative metodologi, hvori man søger en særlig dybdegående viden og forståelse af et emne (Antoft et al. 2012:29-30). Af de fire idealtypiske casestudier (det ateoretiske, det teorifortolkende, det teorigenererende og det teoritestende), positionerer mit speciales casedesign sig som det teorifortolkende casestudie, hvilket således er med til at fastslå forholdet mellem teori og empiri i nærværende speciale: at belyse et emne og skabe ny viden om det ved hjælp af allerede valideret teori, der emnemæssigt eller beslægtet hermed har forklaringskraft (Antoft et al. 2012:29-30). Mit formål med denne case er, som antydnet i problemformuleringen, at betragte tilflytternes livsverden, både som noget fænomenologisk for sig eksisterende, men samtidig også som noget lokalt

korresponderende eller noget lokalt repræsenterende; således vil jeg igennem mine informanternes udsagn erkende både det liv de selv lever og former, men også det sted eller lokation, hvori de lever og bliver formet, altså ø-rummet. Et formål med specialet er således at forbinde disse (livsverden og sted) eller forstå sammenhængen mellem disse i en særlig småø-kontekst.

Valget af kvalitative metoder

Speciales problemstilling vil blive søgt besvaret ved hjælp af kvalitativ metode, først og fremmest semistrukturerede interviews. Et overordnet argument for at vælge kvalitativ metode fremfor kvantitativ metode, er at den kvalitative metode tilbyder en dybdegående forståelse af et fænomen – her tilflytningen til småøerne – med vægt på motiver og forklaringer, snarere end at kortlægge en gennemsnitlige adfærd. Dog bør det nævnes, at jeg betragter kvalitativ og kvantitativ metodologi som noget, der med stor fordel kan arbejde sammen og supplere hinanden, for at komme et 'sandt' og gennemgående billede af et fænomen nærmere. Når jeg i min indledning har præsenteret udviklingen på småøerne på den ene side (befolkningsstatistikker) – hvor end svagt et statistisk-empirisk grundlag dette måtte være – og tegnet konturerne af en ny tendens på den anden (de journalistiske portrætter), fungerer den kvalitative metode her som en slags respons på begge forhold og søger at forstå dem mere i dybden. Og taget feltets størrelse i betragtning, ville det også skabe nogle betydelige problematiske forhold for undersøgelsens muligheder for at leve op til almindelige standardkrav, hvis man eksempelvis forsøgte at lave en survey-undersøgelse på området eller udtrak dem fra i forvejen eksisterende surveys. Min problemformulering lægger også vægt på tilflytternes livsverden og dermed deres egne perspektiver, hvilket er typisk for den kvalitative metode, hvor en forståelse af verden set med individet egne øjne, er det eftertragtede (Bryman 2012:408). Når jeg benævner valget af interview som det 'hovedsaglige', er det fordi at jeg igennem kapitel 2 (Ekskursion til Smålandsfarvandet) lægger op til noget der minder om 'deltager observation' som metode, men da de indtryk og historier jeg har gengivet der hverken er styret efter en observationsguide, indsamlet efter formaliserede teknikker eller øvrige gældende regler, vil en systematisk analyse af disse indtryk ikke kunne stå for sig; derfor betragter jeg dem blot som nogle etnografiske indtryk, der skal give et feltdagbogspræg til specialet og som løst vil blive refereret til i den endelige konklusion.

Interview som metode og videnskabsteori

Det primære forskningsredskab i dette speciale er det dybdegående interview, der skal give indblik i ø-livet og specielt tilflytternes sociale verden (Bryman 2012:471), som udgangspunkt for en analyse af samme og en erkendelse af ø-rummet. Mere konkret vil der blive anvendt semistrukturerede, kvalitative interviews, som er styret af en interviewguide, jeg har udformet på baggrund af stedteoretiske begreber, der kæder selve måden at forstå dette specifikke tilflytter-fænomen (på de 3 småøer) sammen med en større stedsociologisk forståelsesramme. Det betyder ikke at afsnittene i den følgende analyse er teoretisk styrede, men de generer automatisk punkter eller emner, som relaterer sig til teori eller teoretisk-frugtbare begreber. Interviewguiden indebærer emner som bohistorie, sociale og fysiske aspekter af øen, stedtilknytning og mobilitet (se bilag 4). Selve specialet har produceret 6 kvalitative interviews med en gennemsnitslængde på 1 time og 15-20 minutter, 2 på hver ø. Til at supplere min empiri i analysen har jeg endvidere gjort brug af tilsvarende interview-empiri fra nogle af mine tidligere ø-studier, *Småøernes Mosaik* (2016) og *Egholm i Limfjorden – små eller forstad til Aalborg?* (2017), hvori mange af temaerne fra nærværende speciales interviewguide går igen, hvorfor at de med andre ord har produceret empiri der kan bruges her. Dette har jeg valgt at gøre for at styrke specialets analytiske opbyggelighed og understrege nogle af de overordnede teoretiske spørgsmål omkring ø-livet og tilflytningstendenserne. Således vil der i specialets analyse blive anvendt 11 interviews i alt (alle informanter lever op til kravene for at være at regne som tilflyttere), men disse søges alligevel at holdes adskilt i to overordnede grupper, *Tilflytterne på Femø, Fejø og Askø* og *De andre tilflyttere*. Specialets oprindelige informanter vil således altid blive præsenteret før de øvrige og det vil fremgå klart, både undervejs og i den endelige opsummering af de empiriske fund, når der veksles imellem den nye og den gamle empiri.

Rekruttering af informanter er sket igennem de lokale beboerforeninger på Askø, Femø og Fejø, vis medlemmer enten har udpeget folk, jeg kunne kontakte og ellers formidlet direkte kontakt for informanterne til mig. Mine lokale kontaktpersoner har således alle været medlemmer af beboerforeningerne. Nogle af informanterne kontaktede også mig personligt, efter at havde hørt om min undersøgelse, læst om den eller på anden måde var blevet klar over den, uden at være blevet henvist. Mine krav til informanterne var kun det, at de 1) ikke måtte være født på øen eller stamme derfra, og 2) ikke måtte have en

samlever, der var født på øen eller stammede derfra – med andre ord, de skulle være ’ægte’ tilflyttere uden nogen som helst forhåndstilknytning dertil (dette gælder også for de øvrige informanter, fra de inddragede, tidligere småø-studier).

Det videnskabsteoretiske udgangspunkt for nærværende speciale er en kombination af fænomenologi og hermeneutik, da empiriindsamlingen er fænomenologisk præget og analysen benytter sig af hermeneutikkens fortolkningsmuligheder og inddragelse af teoretiske modeller; begge benytter sig også af en fortolkende ontologi, hvor mennesket er frit til at forme det sociale og omvendt. Den metodiske baggrund for specialet og min epistemologiske antagelse – den samtalebaserede metode eller det kvalitative interview som erkendelsesform (Kvale og Brinkmann 2009:329) – består af tilflytternes egne oplevelser af deres hverdagsliv og deres subjektive viden, der skal klarlægge motiver, årsager og præferencer under valget om at flytte til en småø, hvilket fænomenologien egner sig særligt godt til (Jørgensen 2008:222-224). Her bliver informanternes egen livsverden eller forståelse af samme det centrale for den grundlæggende indsamling af empiri og derved styrende for den måde at arbejde på, mens analysen benytter sig af hermeneutiske og teoretiske redskaber, for at åbne empirien op og kunne tolke og fortolke på informanternes livshistorier og værdier. Koblingen til det sociale og stedets betydning for en erkendelse af stedet i sig selv nødvendiggør også fortolkningsmuligheden, som den findes i hermeneutikken.

Transskriberinger

Samtlige interviews findes som bilag, både hvad lydfiler og transskriberinger heraf angår, og er vedlagte den digitale aflevering af specialet. Bilagene er organiseret i 3 overordnede dokumenter, Bilagsdokument 1 (dækkende alt bilag i specialet), Bilagsdokument 2 (dækkende interviewguide og transskriberinger fra *Småøernes Mosaik*) og Bilagsdokument 3 (dækkende interviewguide og transskriberinger fra *Egholm i Limfjorden – Småø eller forstad til Aalborg?*). Jeg har både til empiriindsamling i dette speciale og i de øvrige ø-studier, bestræbt mig på at transskribere så ordret som muligt, men i min analyse bliver udsagnene eller citaterne gengivet i en redigeret, men stadig ”tro” form – alternativet havde risikeret at give forstyrrende og usammenhængende gengivelser. I analysen optræder samtlige af informanter som ”Informant 1”, ”Informant 2” og så fremdeles. Dette er gjort for at sikre anonymitet omkring dem, om end at jeg stadig pointerer og

italesætter særlige karakteristika ved deres livsverden, som eksempelvis om de bor alene eller sammen med nogle – i tilpas små øsamfund vil en sådanne information kunne afsløre den medvirkendes identitet, måske ikke for folk udefra, men for øvrige indbyggere. Af samme grund har jeg udeladt meget personlige og biografiske forhold, for endskønt at der er en risiko for at naboerne kan *genkende hinanden*, så skal de i hvert fald ikke kunne lære hinanden *bedre at kende*, ved at læse dette speciale.

Validitet og reliabilitet

De sidste bemærkninger i dette metodekapitel handler om specialets validitet og reliabilitet, som peger i retning af kvaliteten af den forskning, jeg producerer. Validitet refererer til om en metode reelt undersøger det, den har til hensigt at beskæftige sig med og reliabilitet refererer til konsistensen og troværdigheden af selve resultatgrundlaget i en undersøgelse (Kvale & Brinkmann 2009:271f). At jeg har valgt at gøre brug af flere cases, altså inddrage flere forskellige småøer, for at undersøge det samme fænomen, bidrager til validiteten i dette speciale, fordi jeg belyser emnet, ikke med flere metoder, men med mulighed for større systematik. Antallet af informanter og tilstedeværelsen af flere forskellige småøer, giver således anledning til større validitet i analysen. Løbende i mine interviews stillede jeg opfølgende og bekræftende spørgsmål, for at rydde misforståelser og tvetydighed af vejen hos mine informanter, hvorfor det empiriske grundlag for specialet er stærkt – det samme gjorde sig gældende da jeg indsamlede empiri til de øvrige ø-studier, der blev udført med nøjagtigt samme metode og tilgang. Som jeg vil fremhæve i analysen kom mange af informanterne automatisk ind på de samme emner (uden om selve interviewguidens struktur), hvilket også bekræfter empiriens grundighed og derfor analytiske validitet.

Specialets reliabilitet har jeg forsøgt at højne ved grundigt og udførligt at beskrive den metodiske fremgangsmåde og overvejelser herunder, fra det videnskabsteoriske til de mere praktiske aspekter, for at skabe gennemsigtighed og mulighed for efterligning. De vedlagte interviewguides er direkte applicerbare og åbne for genbrug i lignende studier (hvad der på en måde allerede er sket her), men fremstår dog svage i det omfang, at interviewsituationen er en social kontekst, som kan forandre sig fra gang til gang og blive forskellig fra informant til informant og forsker til forsker.

Kapitel 5: Teori

I det følgende kapitel vil der blive redegjort for specialets teoriudvælgelse og foretaget nogle nødvendige diskussioner om de forskellige teories relevans og brugbarhed i forbindelse hermed. Overordnet centrerer disse diskussioner sig omkring 3 forskellige teorier eller teoretiske områder indenfor den sociologiske litteratur, først og fremmest 1) humanøkologi som overordnet teoretisk forståelsesramme, dernæst 2) småøerne som ekstremcase på ruraliteten, og til sidst 3) stedtilknytning til det lokale i det globale. Alle disse teories validitet og brugbarhed begrundes i det følgende med udgangspunkt i deres anerkendte position i den teoretiske litteratur på området og – specielt hvad angår teoriafsnit 1 og 3 – også for deres særlige empiriske validitet. De skal således være med til at åbne empirien op og bidrage til specialets analyse og dermed forståelsen af fænomenet 'tilflytning på de danske småøer' på den ene side og en grundlæggende, stedteoretisk erkendelse af ø-rummet på den anden.

Humanøkologi som overordnet teoretisk forståelsesramme

Humanøkologien er et forskningsområde og tradition indenfor den amerikanske urbane sociologi, der stammer fra de tidlige studier omkring det sociologiske institut på University of Chicago i den første halvdel af 1900-tallet, også kendt som Chicago-skolen. Kendetegnende for denne var det teoretiske fokus på forholdet mellem det rumlige og det sociale, og dens særlige interesse for byen og i særdeleshed Chicago. En central skikkelse bag grundlæggelsen af humanøkologien og dens videre udformning som forståelsesramme og forskningsredskab var sociologen Robert E. Park (1864-1944)⁶, der med inspiration og sprog fra biologiens verden anlagde et økologisk perspektiv på hvordan byer udvikler sig naturligt og forandres efter nogle faste mønstre og dynamiske mekanismer (Jørgensen 2010:85). Humanøkologi er således en processuel tænkning af samfundet, der kombinerer de fysiske rammer og det byggede miljø med de sociale og kulturelle, rumlige overbygninger derpå, og som foreslår at man i stedet for at betragte den moderne storby som en struktur, bør se den som en stadigt aktiv, organisk proces (Jørgensen 2010:108-109). Park var især optaget af vækstbetingelserne for mennesker i byen, udtrykt gennem dens særlige livsformer og kulturer, og betragtede (stor)byen som

⁶ Andre vigtige skikkelser indenfor den samtidige Chicago-skoles udvikling var sociologer som Ernest W. Burgess (1886-1966), Roderick D. McKenzie (1885-1940) og Louis Wirth (1897-1952), men særligt markant stod Park som hovedbidragsyder til selve humanøkologien, hvorfor denne itager sig en central rolle i det ovenstående kapitel.

et socialt laboratorium fordi dets størrelse, kompleksitet og traditionsnedbrydende karakter tillod ikke kun de overordnede og normative, legitime, kulturelle materialiseringer at blive synlige, men også mindre og mere afvigende af samme slags; byen var således et frugtbart udgangspunkt for at undersøge og forstå ikke kun byen (som billedet på moderniteten og det naturlige bosted for det civiliserede menneske), men også samfundet og social adfærd helt generelt, og gav således et dobbeltblik på forandring i kontinuummet mellem fortidens gyldighed og fremtidens ændrede funktioner og potentialer (Jørgensen 2010:57,108).

Den måske vigtigste pointe fra den tidlige humanøkologi er at segregering eller rumlig adskillelse opstår naturligt i storbyen, som følge af at mennesker bosætter sig der hvor der er flest, der ligner dem selv, og hvor de har de bedste chancer for at overleve (Jørgensen 2010:57); en bestræbelse, der, ifølge Park, gælder for såvel mennesker som planter, og som stammer fra et fundamentalt og ubevidst konkurrenceforhold mellem individer og arter. Park betragtede segregeringen som en naturlig udviklingsproces og ud af denne opstår der, ifølge ham, en social organisering af selve storbyen, der i sin helhed – ligesom en glasmosaik – tager form og udseende efter de forskellige og rumligt adskilte, kulturelle segmenter eller verdener, som den består af; og disse adskilte verdener tager grundlæggende afsæt i det naturlige miljø, men forudsætter, ifølge Park, både en økonomisk og kulturel orden, der danner ramme for skabelsen af normer, værdier, traditioner og adfærdsmønstre (Jørgensen 2010:85,108-110). Eller rettere sagt, den moderne storby er således ikke bare én by, men består i virkeligheden af mange små byer på én og samme tid, der har sine egne fysiske, økonomiske og kulturelle særtræk.

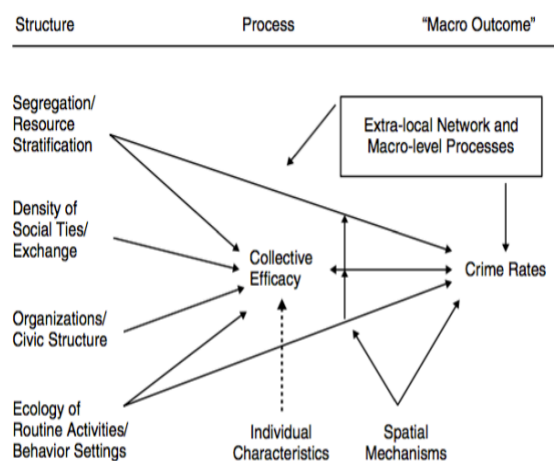
Park beskriver med begreberne "succession", "dominans" og "invasion", hvordan storbyens rum fra tid til anden ændrer sig og hvorledes dette sker efter nogenlunde faste, økologiske mønstre, der indebærer at individerne samles i nye fællesskaber og at disse nye fællesskaber anbringes på geografisk set nye lokaliteter (Jørgensen 2010:85). "Succession" beskriver selve den stabiliseringsproces der finder sted, når den 'biologiske balance' fra tid til anden bliver undermineret og må erstattes af en ny, grundet den fundamentale konkurrence, der også præger selve segregeringen af storbylivet. Succession indebærer i den forstand en rumlig eller geografisk spredning af individer og fællesskaber. "Invasion" er et begreb for den forandringsproces, hvorved den naturlige balance kan

forstyrres eller trues, og kan i den sammenhæng være hændelser såsom indvandring, pludselige katastrofer eller teknologiske landvindinger/forandringer. ”Dominans” er derimod når det organiske samfund opfører sig som ét hele og stabiliserer sig selv, fastholder den sociale orden og tillader mindre udvidelser indenfor den gældende orden, ofte institutionaliseret i form af politiske, administrative systemer (Jørgensen 2010:85).

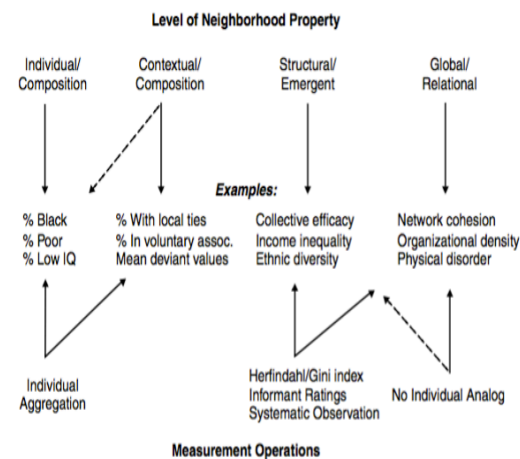
En nutidig amerikansk sociolog, som forsætter i det humanøkologiske spor er Robert J. Sampson, professor på Harvard University, der har forsket i urbane forhold, navnlig nabolags-effekter, sociale mekanismer og kriminalitet. Nabolag former, ifølge ham, en mosaik af overlappende økologiske enheder, der varierer i størrelse, grænser og sociale organisationelle karaktertræk (Sampson 2011:228-229). Når mennesker bosætter sig i bestemte områder eller nabolag foregår udvælgelsen af nabolag eller ’the residential selection’ som led i en dynamisk social proces af nabolagsstratifikation og bliver – lagt sammen og kombineret med ’the spatial flow’ som individers flyttemobilitet ovenfra set skaber – derved underlagt en økologisk struktur af ulighed, der præger storbyen og segregeringen. En sådanne ulighedsstruktur bygger, ifølge Sampson, på individets præferencer overfor homogenitet (og dermed tryghed) i forhold til nabolagets sociale komposition, herunder socioøkonomiske og etniske/racemæssige forhold; dette er således med til at forstærke og reproducere netop sådanne etnisk prægede, socioøkonomiske hierarkier, som især eksisterer i den nuværende, moderne storby (Sampson 2011:228). Derved bliver individets udvælgelse eller sortering af nabolag ved tilflytning både en kausal mekanisme og en social proces, snarere end et helt tilfældigt forhold, hvilket er en væsentlig pointe for hans forskning og teoridannelse (Sampson 2011:244).

Eller med andre ord, segregeringen i byen er forankret i socioøkonomiske forhold og genskaber sig selv på bestemte lokaliteter; og disse forbliver sådan i det omfang, at den biologiske balance ikke bliver forstyrret, og når den gør, så rykker/bevæger hierarkierne sig til andre steder og lokaliteter. Summen af individernes flyttebevægelserne, det såkaldte ’spatial flow’ mellem de økologiske enheder, altså nabolagene, er ifølge Sampson den moderne storbys sociale struktur og bliver helt organisk og økologisk afbalanceret af sig selv, når den biologiske balance, segregeringen, udfordres af enten politiske eller sociale forandringer (Sampson 2011:244).

Med udgangspunkt i forskningslitteraturen omkring koncentrationen af ulighed, der påviseligt har en effekt på forhold såsom kriminalitet, arbejdsløshed, vold, teenagegraviditet, internet-brug og meget andet, argumenterer Sampson for behovet for et studie i nabolag for at forstå de sociale mekanismer og kausale processer, der ligger bag disse forhold (Sampson 2011:227); en vigtig teoretisk pointe for ham er, at man først og fremmest bør lægge et lokalt, stedsligt 'filter' – et nabolag-fokus – på et givent fænomen, når det i sin koncentrerede form ikke kan afvises som et økologisk eller kollektivt fænomen og dermed bør opfattes som en nabolagsproces (Sampson 2011:231).

Figur 5.1: Nabolagsstrukturer, socialt-rumlige mekanismer og kriminalitetsrater. (Sampson 2011:236)

Figur 5.2: 'Ecometric'-typologi. (Sampson 2011:237)

Det nye i den forbindelse er Sampsons fokus på sociale processer i nabolaget, de såkaldte nabolageffekter, af hvilke han identificerer 4 overordnede klasser (Sampson 2011:231-234): 1) Sociale netværk og interaktion (sociale relationer og skabelse af social kapital), 2) Normer og 'Collective Efficacy' (delte forventninger og aktiverede sociale relationer overfor eks. uformel social kontrol eller moralsk kynisme), 3) Organisational infrastruktur (kvaliteten, kvantiteten og diversiteten af institutioner i et nabolag), 4) Aktivitetsmønstre og rutiner (den økologiske distribution af daglige, rutineprægede aktiviteter, som i sin strukturerede form bliver "behaviour settings") (Sampson 2011:234) – disse ses illustreret i figurene herover. Begge figurer giver en teoretisk tilgang, der kan bruges til at undersøge "neighborhood effects". Sampson lægger således vægt på at sociale processer og mekanismer på community-level bidrager til at man kan forstå

hvordan og hvorfor forskellige nabolag skaber forandringer via aktivering af de sociale relationer.

For min analyses vedkommende bliver humanøkologiens brugbarhed som overordnet analyseredskab her således et spørgsmål om at fokusere på tendenser, der peger i retning af at bestemte øer tiltrækker bestemte tilflyttere, mens andre øer tiltrækker andre slags tilflyttere. Ideen om at mennesker grundlæggende bosætter sig bestemte steder, hvor der er andre indbyggere der minder mest om dem selv, er interessant i forhold til nærværende speciale, men humanøkologien giver ligeså anledning til at undersøge hvordan udvælgelsesprocessen foregår og også hvordan steder og nabolag, eller rettere, småøer præges ved en sådanne, vedvarende proces. Og det giver muligvis ekstra forklaringskraft i analysen, når det kommer til at vælge bosted på en ø – ikke så meget i forhold til det generelle ø-rum, men mere i forhold til den specifikke ø og det specifikke lokalsamfund.

Begge former for humanøkologi, som i det ovenstående, kræver en lidt liberal brug i det følgende, fordi det skal 'oversættes' til en 'rural setting', førend det kan give mening. Siden 1920'erne og frem til i dag er ruraliteten grundlæggende også forandret i den forstand, at man fra at have set næsten udelukkende bevægelse fra land til by, i dag og i de sidste 30 år (formentligt) også har set modsatte bevægelser, altså fra byen mod landet. Af netop den grund bliver humanøkologien interessant i forhold til en analyse af småøerne og tilflytterne i dag, fordi disse *vælger* at bosætte sig på småøerne og gør det i forbindelse med overvejelser, der både kan være genstand for individuel og/eller social handlen og refleksion, såvel som at det kan give forklaringskraft til hvordan lokalsamfund ændrer sig i takt med at indbyggermassen, rent demografisk og stedtilknytningsmæssigt, også gør. Humanøkologiens evne til at forklare processer og forandring er i den sammenhæng ønskværdig når den følgende analyse skal undersøge hvor forskellige, eller eksternt segrerede, småøerne er. Og for en særlig brug af Sampsons begreber om 'Collective efficacy', vil hans forståelse af nabolag og community-level teori automatisk 'oversættes' til lokalsamfund eller øsamfund, for at bygge en forståelsesbro mellem det urbane og det rurale. I den sammenhæng bliver spørgsmålet også om der findes ø-typiske nabolageffekter, bygget på eksempelvis 'collective efficacy' og om hvorledes disse præges af – eller *præger* – tilflytningen til småøerne og i hvilket omfang,

der er tale om generelle, ø-typiske nabolageeffekter eller om de er unikke for bestemte småøer.

Småøerne som ekstremcase på ruraliteten

Det næste teoretiske område handler om forbindelserne mellem mobilitet og ruralitet og tager udgangspunkt i Michael M. Bell og Giorgio Osti's ruralsociologiske forskning. "*The rural is on the move*" (Bell & Osti 2010:199), som Bell og Osti formulerer det, og de pointerer sammenhængen mellem stabilitet og mobilitet, ikke som et modsætningsforhold, men som en kerneforudsætning for bosætning i rurale områder (Bell & Osti 2010:200). Oftest har man nemlig betragtet mobilitet og stabilitet som hinandens modsætninger, men livet i ruraliteten har længe været forudsat af en forhøjet mobilitet (eller krav til samme), og derfor bør man fokusere på sammenspillet imellem disse, hvis man vil forstå hvordan rurale områder, som hverdagslivssteder, kan udvikle sig på baggrund af mulighedsstrukturer såsom hverdags-mobilitet. Bell og Osti formulerer i den sammenhæng 3 forhold eller udfordringer omkring livet i de rurale områder, forankret i stabilitet og mobilitet: 1) 'the persistence of unequal access – mobilities', 2) 'the persistence of place – stabilities', og 3) 'the persistence of flux – interaction' (Bell & Osti 2010:201). Det første punkt, der lader sig oversætte til 'rural mobilitet', beskriver det problematiske forhold i at rurale områders lave befolkningsdensitet og begrænsede muligheder for skabelse af økonomier, medfører en negativ effekt på rurale områders udvikling og mobilitet (Bell & Osti 2010:201). Heraf bliver der lagt et pres på rurale områder, både økonomisk, symbolsk, socialt og miljømæssigt, der kan skabe social isolation af indbyggerne og samtidig forværre relationerne mellem områderne og de politiske myndigheder, når det kommer til adgangen til infrastruktur. Det næste punkt, 'rural stabilitet', beskriver forholdet omkring den stabilitet, som ruraliteten også er præget af, der 'lader' stederne symbolsk, således at man forbinder disse områder med noget særligt stabilt, hvad der kan virke/fremstå som både attraktivt og/eller afskrækkende (Bell & Osti 2010:202).

Det sidste punkt, som lader sig oversætte til 'interaktion' beskriver forholdet mellem det mobile og stabile, og heraf udleder Bell og Osti 4 praktiske logikker om det 'lifespace' eller hverdagslivs-rum, som ovenstående skaber i rurale områder (Bell & Osti 2010:202-203): 1) 'a logic of reversibility', 2) 'a logic of recursiveness', 3) 'a logic of discursiveness',

og 4) 'a logic of irreversibility'. De praktiske logikker udformer sig i nogle udfaldsmuligheder for hverdagslivet i ruraliteten, således at et ruralt område kan være 1) et sted, der er hovedsagligt for hverdagslivet og hvorfra andre steder forstås midlertidigt og i kontrast til det første, 2) et sted, der forstås "på lige fod" i forhold til andre steder, grundet mobilitet og netværk, som en bestandig forudsætning for den type hverdagsliv, 3) et sted, der kun bruges midlertidigt og har en symbolsk eller diskursiv værdi, og 4) et sted, der bliver "tabt landområde" og som ikke kan bebos på baggrund af manglende forudsætninger, dvs. manglende mobilitetsmuligheder. Bell og Osti giver således et bud på en interessante typologi, der kan være med til at bestemme hvordan et område virker på indbyggerne eller dem, der opholder sig i det, i forhold til hverdagslivet og hverdagsbevægelser.

Hos Bell og Osti bliver mobilitet i en rural sammenhæng altså kædet sammen med et særligt strukturelt fokus og står derfor som en forudsætning for hverdagslivet. Dette perspektiv skal være med til at give analysen sprog om sammenspillet mellem det rurale og mobilitet, som allerede i indledningen blev hævdet betydningsfuldt, når man betragter færger og øliv. Overordnet kan man herfor betragte småøerne som ekstremcase på ruraliteten og først og fremmest når det kommer til mobilitet. Da specialet fokuserer på tilflytternes refleksive valg om bosætning på de danske småøer, er et sådant perspektiv, der sammenkobler strukturelle forudsætninger og hverdagslivets udfoldelse, et givent analytisk udgangspunkt. I forbindelserne mellem tilflytternes livsverden og småøernes forskellige måder at udvikle sig på, kan den ovenstående typologi også være rammesættende for at forstå mobilitetsforholdenes betydning for mulighederne for tilflytning som et strukturelt, overordnet forhold. Dette giver ekstra meget mening, når man har in mente, at de inddragede småøer i specialet har vidt forskellige mobilitetsmuligheder, udover at informanterne om muligt også har vidt forskellige mobilitetsbehov.

Stedtilknytning til det lokale i det globale

Det sidste teoretiske område handler om det lokales betydning i globaliseringen og udmønter sig i stedtilknytningsteori. Til at typologisere og forklare forskellige typer og variationer af stedtilknytning på småøerne, som tilflytterne repræsenterer, har jeg valgt at inddrage Mike Savage, professor i sociologi ved University of Manchester, 's teori og

begrebsapparat omkring stedtilknytning. Det stammer fra værket *Globalization and Belonging* (2005), hvor Savage sammen med Gaynor Bagnall og Brian Longhurst, argumenterede for, at 'stedet' stadig har indflydelse og at lokalitet fortsat er af vital betydning for mennesker i dag (Savage et al. 2005:207). Herunder hævdede de at der er et klart sammenspil mellem betydningen af 'det lokale' og menneskers personlige narrativ i den moderne globaliserede verden, som de lever i. Stedet bliver her en vigtig brik i det puslespil, der udgør den (selv)fremstillede og reflektivt styrede del af livsverdenen og bliver derfor til genstand for et valg eller tilvalg (Savage et al. 2005:28).

Med afsæt i et studie af 4 forskellige områder i Manchester formulerede Savage herfor det centrale begreb 'elective belonging', altså konceptet om (til)valgt stedtilknytning, som refererer til den refleksion og overlagthed der ligger i folks valg af bosted og som specielt er kendetegnende for måden vi bosætter os på i dag (Savage et al. 2005:28) – på trods af at det 'lokale' er blevet erklæret død flere steder, spiller det en større rolle end tidligere i den sammenhæng, dersom vi tillægger vores valg af bosætning større betydning end nogensinde før (Savage et al. 2005:1).

Men 'elective belonging' er i den sammenhæng ikke kun en italesættelse af skiftet fra den traditionelle type af bosætning i en livsverdenspræget forstand, hvor mennesker "bare" bor hvor de bor – det som Savage kalder for 'dwellers' – til en stigende mulighed for at kunne vælge og have præferencer overfor særlige steder og miljøer (Savage et al. 2005:2-7). Bosted er også en nøglearena for menneskers mulighed for at definere deres egen sociale position (Savage et al. 2005:206-208) og valget af bosted bliver derfor i sig selv et bevidst udtryk for social positionering. Den symbolske værdiladning eller materialisering af mening med 'stedet' er organiseret i netværksformationer, der forstærker de sociale og stratificerende elementer, der er så væsentlige for denne 'nye' type af bosætning og stedvalg. Herfor tilbyder Savages begrebsapparat et teoretisk redskab til at gentænke social stratifikation i forhold til nabolag, boligområder og urbane relationer. Endvidere tillader dette én at skelne mellem distinkte stedtilknytningsformer, baseret på forskellige "flows" og "modus" af mobilitet (Savage et al. 2005:207). Grundtemaet er således, at det lokale får en stadigt større betydning netop i sammenhæng med globaliseringen og det globalt prægede liv og ved netop at gentænke 'det lokale' som et naturligt og essentielt aspekt af globaliseringen, kan man revitalisere bysociologien og community-studierne.

Dette perspektiv kan både bruges til at fortolke tilflytternes livshistorier, men kan samtidig også være med til at forklare empirien på andre punkter, da der som påpeget knytter sig nogle værdimæssige forhold og motiver til denne teori, der er mere omfattende end bare ideen om et tilvalgt tilhørsforhold; symboliserer/materialiserer småøerne – generelt eller kun specifikke småøer – i den sammenhæng således noget særligt eller specielt, der er attraktivt for tilflytterne og væsentligt for den refleksive proces at vælge at flytte dertil? Således kan dette perspektiv forstærke koblingen i nærværende speciale mellem tilflytternes valg og småøerne, som særlige rum eller steder.

Kapitel 6: Analyse

I dette kapitel vil nærværende speciales analysestrategi indledningsvist blive gjort rede for, hvorefter en kort præsentation af de sammenlagt 11 informanter, som analysen bygger på, vil følge og endelig vil selve analysen udfolde sig med løbende opsummeringer af de empiriske fund for hvert afsnit eller analysedel.

Analysestrategi

Analysen er lavet med udgangspunkt i den indsamlede empiri fra de 6 kvalitative interviews der er foretaget i forbindelse med ekskursionen til Smålandsfarvandet, samt ved inddragelse af de 5 øvrige interviews fra de tidligere ø-studier, som redegjort for i metodekapitlet – således er der i alt 11 interviews i spil i analysen. Disse vil i selve analysen blive behandlet fra en ende af således at tilflytterne på småøerne i Smålandsfarvandet kommer først og dernæst vil de øvrige tilflyttere fra de andre småøer optræde i analysen. Fordelt på to empirisk-funderede grundtemaer eller egne analysedele, vil analysen være struktureret ved en systematisk gennemgang og teorifortolkende behandling af samtlige informanterne i den første halvdel, der i denne sammenhæng optræder på lige fod. Til gengæld vil det kun være nærværende speciales informanter, der bliver inddraget i det næste analyseafsnit, hvor grundtemaet i mindre grad fokuserer på individuelle eller generelle egenskaber ved tilflytning, men mere handler om selve de småøer, som var genstand for min ekskursion til Smålandsfarvandet. Undervejs i analysen, efter første delafsnit, vil der være en kort delkonklusion med en hurtig opsummering af de empiriske fund, som skal gøre selve konklusionen i næste kapitel nemmere at gå til og overskue. Analysen består således af en fortolkningsproces, svarende til det mit fænomenologiske/hermeneutiske afsæt tillader, der er forankret i de ensartetheder, nuancer og forskelle, som informanternes udsagn bidrager med. De 2 analysetemaer er som følger:

1. Motiver og præferencer for at flytte til en ø (udvælgelse af områder og selektion)
2. Øerne og øboerne (sociale relationer, segregering og nabolageffekter)

Flere analysetemaer havde været mulige at præsentere, men analysens kompleksitet og specialets maximalt tilladte antal anslag, gør, at dette ikke har været muligt i det følgende.

Præsentation af informanterne

Informant 1 er en 67-årig kvinde, der har boet på Femø i 21 år sammen med sin ægtefælle. De er begge pensionerede.

Informant 2 er en 70-årig mand, der har boet på Femø i 7 år sammen med sin ægtefælle. De er begge pensionerede.

Informant 3 er en 23-årig mand, der har boet på Fejø i 1 år sammen med sin samlever. Han er i arbejde, mens hun stadig er hjemme på barsel med deres spædbarn.

Informant 4 er en 45-årig mand, der har boet på Fejø i 2 år sammen med sin familie bestående af kone og 3 børn. De er begge i arbejde.

Informant 5 er en 62-årig kvinde, der har boet på Askø i 8 år sammen med sin samlever. Hun er pensioneret og han arbejder stadig.

Informant 6 er en 73-årig mand, der har boet på Askø i 12 år og bor alene. Han er pensioneret.

Informant 7 er en 48-årig kvinde, der har boet på Avernakø i 2 år sammen med sin mand. De er begge i arbejde.

Informant 8 er en 75-årig mand, der har boet på Bjørnø i 28 år sammen med sin kone. Han er pensioneret og hun går stadig på arbejde.

Informant 9 er en 82-årig mand, der har boet på Lyø i 16 år og bor alene. Han er pensioneret.

Informant 10 er en 35-årig kvinde, der har boet på Egholm i 2 år sammen med sin familie, bestående af ægtefælle og 3 børn. Både hun og han er i arbejde.

Informant 11 er en 59-årig mand, der har boet på Egholm i et år og bor alene. Han er pensioneret.

	Køn	Alder (år)	Beskæftigelse	Bosat på ø (år)	Småø
Informant 1	Kvinde	67	Pensioneret	21	Femø
Informant 2	Mand	70	Pensioneret	7	Femø
Informant 3	Mand	23	I arbejde	1	Fejø
Informant 4	Mand	45	I arbejde	2	Fejø
Informant 5	Kvinde	62	Pensioneret	8	Askø
Informant 6	Mand	73	Pensioneret	12	Askø
Informant 7	Kvinde	48	I arbejde	2	Avernakø
Informant 8	Mand	75	Pensioneret	28	Bjørnø
Informant 9	Mand	82	Pensioneret	16	Lyø
Informant 10	Kvinde	35	I arbejde	2	Egholm
Informant 11	Mand	59	Pensioneret	1	Egholm

Figur 6.1: Oversigt over informanterne og disses karakteristika.

Analysedel 1: Motiver og præferencer for at flytte til en ø (udvælgelse af områder og selektion)

Tilflytterne på Femø

Oprindeligt boede **informant 1** med sin ægtefælle i et hus nær Sorø, som de sammen havde totalstandsats efter at de havde trukket sig tilbage fra arbejdsmarkedet, men da der få år efter blev opført en motorvej helt op til ejendommen, der ellers lå ”sådan lidt for sig selv”, måtte de se sig om efter et nyt sted at bo, der passede til det forrige signalement og kvaliteter:

”Vi var rundt i hele Sjælland og der er altid en snak om, at er der jord til, så var bygningerne umulige og det var for dyrt. Og så har jeg altså haft en søster og svoger der har boet i Nagelsted på Lolland, og (vi) var faktisk meget glade for at komme på Lolland, og kom der hver sommer. Og så sagde jeg til (ægtefællen), jeg tror sgu vi tager til Lolland og kigger efter noget. (...) Så så vi hos en ejendomsmægler at der var noget på Femø, og jeg anede ikke hvad Femø var. Jeg havde aldrig været på en lille ø. Og (havde) slet ikke nogle tanker om at det skulle være romantisk eller noget som helst. Og så sagde vi, vi tager sgu derover og ser på det der hus, og der var jord til og det lød godt. Og det gjorde vi så. Så stod vi af færgen og så gik vi fra færgen og herop og jeg siger dig, lyset, vi boede jo i Sorø inde midt i landet, der var sådan mørkt når det var mørkt. Lyset, det

gjorde at vi tænkte, hold da kæft mand, her vil jeg godt bo. Bare huset er nogenlunde værd. Og det var det så, det så forfærdeligt ud, men bygningerne, altså selve murerne og det hele, det var godt nok. Og det kunne vi så få til en rimelig pris og så fik vi jord og det hele. Så derfor flyttede vi herover.” (Bilag 5)

De var således rundt omkring på Sjælland og siden Lolland for at finde et nyt sted at bo og opdagede ved den begivenhed Femø, som de ellers ikke havde noget kendskab til på forhånd. Særligt vigtigt for at **informant 1**'s valg faldt på netop Femø var at den rette type bolig (en særlig type, størrelse og med et beskedent jordtilliggende) til den rette pris, var der tilstede. Herudover gjorde lyset på øen et særligt indtryk på **informant 1**, der således havde nogle særlige præferencer overfor netop dette. Men selve omstændigheden for at informanten og dennes ægtefælle ville flytte var ikke for at komme til Femø, men rettere for at komme *væk fra Sorø-området*, da betingelserne for det bolig, som de oprindeligt havde haft der, pludseligt var blevet markant ringere ved anlæggelsen af en motorvej.

At valget således faldt på Femø kan fremstå som lidt af et tilfælde, hvis man ser bort fra de åbenlyse præferencer, der var med til at kvalificerer Femø i udvælgelsesprocessen. Informanten nævner først og fremmest lyset på øen, som modsat Sorø-området, var væsentligt bedre og uforstyrret end hvad hun var vant til, som en særlig afgørende faktorer for at hende og ægtefællen blev interesserede i stedet. Men væsentligst for dem var alligevel, at der var et ledigt hus af en vis kvalitet, til en rimelig pris og med et passende jordtilliggende, der svarede til deres særlige behov og ønsker. Kort efter tilføjede hun følgende til motiverne for valget om at købe huset på Femø:

”Også på grund af stilheden. Jeg var jo, altså nu havde jeg jo haft den motorvej i 1 eller 2 år, jeg tror det var 1 år inden vi fik solgte det hus, og den havde simpelthen påvirket min psyke så du tror at det er løgn. Fordi jeg har været vant til stilhed, så det var stilheden her og roen og freden ... Og lyset. Der var mange ting, der spillede ind, det var der. Det var ikke kun huset og jorden, det var det ikke. Og der kendte jeg jo ikke nogle af menneskene og det har jeg jo aldrig gjort, når jeg har flyttet nogle steder hen. Altså sådan noget, det har jeg aldrig tænkt på. Altså hvordan er menneskene herovre, hvordan er naboerne?”. (Bilag 5)

Motiverne for at flytte til Femø var således primært for at finde et nyt bosted, der mindede om det gamle (dog uden motorvejen) og præferencerne for dette inkluderede både naturforankrede ting såsom lyset, stilhed/freden og roen (en slags ikke-sociale kvaliteter ved ø-rummet) og et særligt hus (specifikt krav til det byggede miljø). Selv pointerede hun slutteligt, hvordan at hun ingen som helst sociale præferencer eller forventninger havde til lokalsamfundet på Femø, hverken da hun skulle bosætte sig der eller i forhold til noget som helst andet sted i hendes tidligere ”flytteliv”. I det forrige citat beskrev hun endvidere, at hun aldrig havde haft nogen ”romantisk forestilling om ølivet” og refererer i den forstand til det særlige sociale miljø eller ”alle kender alle”-samfundet, som *nogle* ville forbinde med småøerne. Dette var i hvert fald ikke tilfældet for hende.

Informant 1 påpegede også hvordan valget om at flytte til en småø passede ind i hendes livsbanen i forhold til hendes tidligere arbejdsliv, fordi at hun netop ikke længere gik på arbejde, da de flyttede dertil. Hun underkendte de åbenlyse mobilitetsmæssige udfordringer det medførte, hvis hun stadig havde været erhvervsaktiv, da de flyttede til Femø, hvis overfart tager 50 minutter:

”Men jeg havde aldrig flyttet til denne ø, hvis jeg havde haft arbejde. Og det er ikke på grund af færgetiden. Det er på grund af at jeg ikke kan arbejde på landet. Jeg har altid foretrukket at arbejde i København, det ville blive for langt, ikke. (...) Altså det er ikke selve færgetiden der afskrækker mig, det er det ikke. Så kan man så sige, at som håndværker møder du kl. 7. Så ville det jo knibe meget ikke, for den første færge er jo først inde kl. 7. Så det ville jo også være noget af et problem vil jeg så sige. Du ville aldrig kunne nå tidsmæssigt på arbejde.” (Bilag 5)

Hun tillægger derfor ikke overfartstiden, eller færgeforholdene, en afgørende betydning for at de netop flyttede derover, men tilføjer dog i samme, at det ikke var blevet til noget af andre årsager, hvis hun stadig var i arbejde, nemlig fordi hun foretrak at arbejde i byen, navnlig København. På den baggrund var der en slags selektion i udvælgelsesproces, der under andre omstændigheder havde diskvalificeret Femø som et sted, de ville bosætte sig, men som netop grundet informantens pensionering, blev mulig.

Informant 2, en mand der også havde trukket sig tilbage fra arbejdsmarkedet, fortalte om sin oplevelse med at flytte til Femø sammen med sin ægtefælle efter at de havde boet

i det samme hus i Præstø i 42 år. Modsat **informant 1** var dennes tilflytterhistorie ikke en reaktion på en ændring i de boligforhold de havde i forvejen, men nærmere et utilsigtet resultat af at være kommet på øen som sommerhusejere. Eller rettere en tilfældighed, der opstod ved at de havde opholdt sig på øen i længere tid og som på den baggrund skabte en følelse af tilknytning for informanten og dennes ægtefælle, både til øen og til huset:

"Vi har boet her fast i 6-7 år. Vi købte grunden i 2002 og havde den i 3 år, grunden, og så var vi færdige med det hus her, færdige med det i 2008. 3 år efter, i 2011, flyttede vi hertil. Ja og det var sjovt, for da vi byggede sommerhuset eller var ude at finde grunden berude, det var lidt et tilfælde at vi havnede berude. Vi var rundt og kigge men det skulle være et sted sådan lidt ude. Anerledes. Og så kom vi ved et tilfælde ned til Kragenæs og vi tog færgen berud til. (...) Så fik vi muligheden for at vi kunne købe den her. (...) Bare et lille hus som ikke var så voldsomt og det byggede vi så. Som sommerhus. Det var slet ikke meningen at vi ville flytte herover på det tidspunkt. Men vi havde det ikke godt når vi skulle herfra (...). Og det blev vi så helt klare over i løbet af årene at det var sku her vi skulle bo, når vi holdt op med at arbejde og sådan noget, når vi kunne kæppe det vi var i gang med." (Bilag 6)

Informanten og dennes ægtefælles hensigt med at købe en grund og bygge et nyt hus på Femø var efter ønsket om at få sig et sommerhus og de styrende præferencer for dette var at sommerhuset/byggegrunden skulle være "lidt ude og anerledes"-beliggende. Naturen og andre ikke-sociale, rumlige kvaliteter ved ø-rummet, såsom freden eller roen var også vigtige for denne informant, men som ved den forrige informant, synes der ikke at have været nogle særlige sociale præferencer eller motiver af betydning for valget om at flytte. Det mest interessant ved **informant 2** er i den sammenhæng, at han sammen med sin ægtefælle besluttede at flytte dertil og ind i sommerhuset, ikke som noget der var planlagt da de købte grunden og byggede huset, men som et resultat af en stedtilknytning dertil, der var akkumuleret gennem tiden spenderet i området/på øen. Flere informanter i denne analyse har samme historie. Informanten understregede i den sammenhæng, at flyttet til Femø først kunne ske, når de havde "kappet forbindelserne" til resten af deres hidtidige hverdagsliv, underforstået når de kunne trække sig tilbage fra arbejdsmarkedet.

På det tidspunkt kendte **informant 2** nogle få af sine naboer i området, hvor sommerhuset lå, men det var først efter at de flyttede dertil, at han og ægtefællen fik et egentligt socialt netværk på øen, der skabte ekstra tilknytning til stedet:

"Vi kendte da nogle her, men det var mest herude i området, i sommerhusområdet, som... Som er lidt, på nogle punkter, en enklave for sig. Men ligeså snart vi flyttede herud, var der nogle der kom ud og havde hørt om os og sådan, hvor jeg faktisk blev spurgt om jeg ville komme i bestyrelsen (...). Så det var faktisk først da, da jeg begyndte at komme i bestyrelsen, at vi egentlig er kommet til at kende de fleste på øen eller kende alle, kan man næsten sige. Så vi... Vi sprang ud i det uden at være infiltreret i noget som helst på øen ellers" (Bilag 6)

Et andet sted i interviewet forklarede **informant 2** hvordan han selv havde præferencer overfor netop sådanne frivillige engagementer og aktiviteter, blandt andet med en livslang baggrund som spejderleder (med andre ord, en særlig community-præget stedtilknytning) men understregede samtidigt – som fremhævet i det ovenstående – at det var først som helårsbeboere og foreningsaktiv at han begyndte at have et socialt netværk på Femø. Der var således ingen sociale forventninger eller præferencer overfor et særligt socialt miljø overfor stedet i udvælgelsesprocessen. En egentlig selektion af området/ øen var ikke gældende da informanten valgte at flytte dertil, fordi at han netop flyttede ind i sit sommerhus der – der var således ikke flere øer eller lignende lokalområder i spil, som han skulle vælge imellem. Men retrospektivt tilføjede han hvordan færgen og det særlige miljø som den "lange overfart" på 50 minutter skabte, var mere attraktivt end f.eks. Fejøs 15 minutters overfart:

"Det har jo aldrig været nogen gene for os på den måde, med færgen. (...) Det er jo afstanden herud til, der også gør et eller andet. Der er noget, at man er altså her. Fejø ville ikke være flatterende for os. Det er jo et kvarters sejlads hvor man pisker frem og tilbage og stresser med det. Så det ville ikke være det samme. Vores ø er jo meget spændende, kuperet og en dejlig natur og sådan noget. Men der skal da garanteret være andre, som kunne være fine. Men det skulle være noget der mindede om... (...) Noget der mindede om Femø og med lidt afstand til land, så der er lidt fornuft i at sætte sig ud på færgen." (Bilag 6)

Der er således ikke tale om en egentlig form for selektion andet end den, der fandt sted da informanten skulle finde en passende sommerhusgrund og som dengang kun var styret af ønsket om at finde noget der var "lidt ude og anerledes".

Begge informanter på Femø, **informant 1** og **informant 2**, er således tilvalgt stedtilknyttet til deres lokalområder, svarende til det Mike Savage ville kalde for 'elective

belonging' i en forstand, hvor særligt natur og boligtyper/boligmuligheder har været afgørende for valget om at flytte dertil kombineret med nogle bestemte, ikke-sociale, rumlige kvaliteter ved ø-rummet, såsom fred og ro eller stilhed. Begge informanter har efterfølgende levet sociale liv og udviklet særlige tilknytninger og præferencer i deres lokalsamfund, men det er med andre ord først noget, der er opstået efter, at de har bosat sig der, og var således ikke af afgørende betydning, ifølge informanter selv, for at de bosatte sig på Femø.

Tilflytterne på Fejø

På Fejø var den første interviewede, **informant 3**, en ung mand, der sammen med sin samlever havde boet på øen i et års tid efter en del år i og omkring København. Han ernærede sig ved vikarjobs på øen og på det nærmeste fastland, mens samleveren gik hjemme på barsel. De boede i et kollektiv på øen og alt imens vi snakkede lå deres 5 måneder gamle dreng i barnevognen udenfor vinduet. De var således en del af det eftertragtede børnefamiliesegment, som især Fejø synes at have fået tiltrukket. Deres bevægegrunde for at flytte til en ø var i høj grad præget af projektånd og at valget faldt på netop Fejø var ikke helt en tilfældighed:

"Det gjorde vi af en higen efter at kunne gøre tingene på en anden måde, end hvad der er normalt inde i København i hvert fald. Der er ingen af os der har taget nogen uddannelse eller noget, vi ville egentligt bare gerne leve et simpelt og på én eller anden måde fredeligt liv. (Informantens samlever tilføjede: Men også fællesskabet her på øen. Fordi én ting er hvis man bare flytter til et sted på landet, ja jeg ved ikke... altså, vi havde bare en helt anden opfattelse af at der var sådan et fællesskab her på øen, at det omkredser det og man kan have nogle ambitioner sammen og sådan... Her på stedet. Der var sådan en helt speciel atmosfære.). (...) Og så flyttede vi så til Fejø". (Bilag 7)

Her lægges der tydelig vægt på en "søgen" efter et særligt sted, der først og fremmest hænger sammen med livsstilvalg der korresponderer med specielle bosteder og dernæst med et særligt socialt miljø, som udgangspunktet for opdagelsen af Fejø for informanten og dennes samlever. Deres præferencer overfor bosted er således styret af nogle særlige ønsker til det sociale liv og lokalsamfundet. En anden væsentlig del af den "søgen" var at komme væk fra storbyen og ud på landet. De tilføjede kort efter følgende om det

specielle miljø på Fejø, der har trådt til den lokale bevægelse for grøn omstilling, hvilket havde stor betydning for deres valg om at bosætte sig der:

"Vi var til et Permakulturs-kursus, hvor vi mødte én der boede her på øen. Og vi var søgende efter at komme ud, ud fra byen, og så sagde hun kom til Fejø og så var vi der weekenden efter og så har vi sådan set ikke rigtig forladt det siden. (...) Der er et stort miljø her. Der er den her forening, der hedder Fejø Permakultur-Omstillings Initiativ... Som rummer 18 husstande, hvor at de alle sammen ligesom har noget at gøre med permakultur og omstilling, en grøn omstilling. Og jeg tror at det er det, der kan lokke, der har lokket rigtig mange til, og især os også, at der var den her grønne profil. Og at der var så mange, der ville noget lignende. (...) Det er 100 procent en livsstil." (Bilag 7)

Her var miljøet omkring den grønne bevægelse, som er ret karakteristisk eller unikt for Fejø, den afgørende faktor for at **informant 3** og dennes samlever besluttede sig for at det netop var der, de skulle bosætte sig. Endnu en forudsætning for det var at de kunne bosætte sig der fast, for som informantens samlever slutteligt påpegede i det ovenstående citat, var det en livsstil og dermed et livsprojekt, der skulle tages del i; både som en privat ambition, men også som et socialt eller kollektivt projekt, der krævede tilstedeværelsen af andre ligesindede. Det sociale element i deres særlige præferencer overfor udvælgelsen af netop Fejø er således svært at adskille fra den mere almindelige præference overfor at det "bare" skulle være langt væk fra København. Derfor understregede de også, at ikke ret mange andre småøer havde haft den samme "tillokkende" virkning på den lille børnefamilie:

"Hmm... Altså jeg tror, at der er sådan, man føler et helt specielt fællesskab her, så man kan ikke forestille sig, altså, hvordan et fællesskab ville være på en anden ø. Men jeg tror, at hvis der var noget lignende, altså sådan, og at det var ligeså nemt at komme ind i det fællesskab, så kunne jeg ikke sådan, eller så kunne jeg godt forestille mig det. (Informantens samlever: Men det er også i forhold til at vi vil ikke alt for langt væk fra Sjælland og fra vores familier der. København. Det er sådan lige grænsen, det her. Afstanden)." (Bilag 7)

Væsentligt for deres tilknytning til Fejø var således en stærkt og projekt-præget social præference, der ikke kun gjaldt deres egen livsstil, men også et særligt miljø der abonnerede på samme. Og dette fremstod, som antydning i det ovenstående, som en helt

væsentlig selektion i forhold til valg af bosted, der ville diskvalificere (mange) andre småøer som hverdagslivs-rum.

Informant 4, der også bor på Fejø, er en mand i 40'erne, der lever sammen med sin kone og 3 børn på en gammel nedlagt gård. Han beskrev en lignende bevidst refleksion bag valget om at flytte til en småø for snart 2 år siden – en refleksion, der trak tråde til barndommens steder og som syntes at havde skabt præferencer både overfor øer og overfor en særlig type af lokalsamfund:

"Vi var rundt og kigge forskellige steder. Vi kiggede på Sverige og vi kiggede på New Zealand (griner). Vi kiggede på forskellige øer ude på den anden side af jordkloden, og så talte jeg lidt med nogle forskellige mennesker, og så var der én på, jeg tror faktisk at det var på facebook, som nævnte at, nåh ja, hun havde også selv kigget lidt på Sverige, men havde besluttet at hun godt kunne tænke sig at bo på én af de danske småøer. Så tænkte jeg ah ja, det var måske en ide at prøve at kigge der. Så gik jeg i gang med at kigge lidt rundt, hvad findes der på de forskellige småøer af... Og så fandt jeg et hus herovre, som sådan set så meget fornuftigt ud og så videre der. (...) Så tog vi herover og kiggede (...) Vi fik jo fat på et par ildsjæle herovre, som, jamen simpelthen tog os og smed os ind i deres bil og så kørte de os rundt en hel dag og viste os hvad der var til salg, både officielt og uofficielt. Og så faldt vi så for det her." (Bilag 8)

For **informant 4** var valget af område eller sted underlagt et stort søgefelt (fra Sverige og New Zealand til øer på den anden side af kloden) og handlede således om at finde det specielle og afsidesliggende bosted. Igennem facebook var han blevet gjort opmærksom på Fejø og derfor tog han med sin familie derned og kiggede på huse, hvilket endte med, at de fandt og købte en gammel nedlagt gård på øen. **Informant 4** forklarede derudover også, at han havde særlige præferencer i forhold til netop denne type lokalsamfund, hvor de lokale, sociale relationer, på godt og på ondt, er aktiverede og synlige:

"Jeg kom meget på Samsø som dreng og har egentligt altid godt kunne lide ølivet på én eller anden måde. (...) Jeg kan godt lide de her lidt mindre, afgrænsede samfund, fordi det giver et helt andet sammenhold, end ja, både byen men også større landsdistrikter og sådan noget, ikke. Netop fordi man er sådan... befolkningen er geografisk afgrænset og man er lidt afhængig af at hjælpe hinanden og må være fleksible på forskellige punkter, og det giver sådan en rigtig god dynamik i samfundet. At man kan køre det på den måde. (...) Altså nogle ser det jo som en ulempe at alle kender alle og de fleste ved hvad der foregår hist og pist, og hvem har gjort hvad, ikke. (...) Femo

blev valgt fra netop fordi der var for få mennesker derovre simpelthen. Plus at der var heller ikke rigtig nogle gode tilbud på huse eller noget derovre. Priserne. (Bilag 8)

Foruden muligheden for at købe det rette hus til den rette pris – en pointe eller forhold, der vedbliver at dukke op igen og igen – var den eksakte størrelse på lokalsamfundet, dvs. antal indbyggere på øen, også af en væsentlig betydning for **informant 4**'s valg om at bosætte sig på Fejø. I det ovenstående påpegede han ligeledes at småøer, som eksempelvis Femø, med et endnu mindre antal indbyggere end Fejø, ikke fremstod attraktivt for familien, da de var på udkig efter et nyt bosted/område og begyndte at fokusere på småøer. Der var således en klar selektion i udvælgelsesprocessen for denne informant, som var styret af sociale præferencer og med klare forventninger til nogle rumlige kvaliteter ved ø-rummet, som var af social art.

De to informanter på Fejø har således det til fælles, at deres særlige tilknytning til øen er styret af særligt sociale præferencer og forventninger til lokalsamfund, men – dette blev fremhævet andre steder i begge interviews – forstærkes ligeså vel ved tilstedeværelsen af mere fysiske og ikke-sociale rumlige kvaliteter. Men afgørende for deres selektion af Fejø var netop at der var nogle særlige typer (og størrelser) sociale miljøer på øen, som de forsædligt ønskede at blive en del af og få noget særligt ud af. Dette kan med Mike Savages 'elective belonging' forstås som klassisk tilvalgt stedtilknytning, der er bundet op på nogle symbolske og kulturelle forestillinger om det sociale liv på stedet – dog uden at bære præg af nogen særlig tydelig nabolagsstratifikation eller anden form for decideret social positionering, som ellers kobler sig til ideen om 'elective belonging'.

Tilflytterne på Askø

Informant 5, en kvinde på Askø, der havde trukket sig tilbage fra arbejdsmarkedet og som boede sammen med sin erhvervsaktive og selvstændige samlever, opdagede øen da hun fandt sammen med sin samlever, der dengang havde et sommerhus der:

"Og så lærte jeg så (samlever) at kende og han havde jo som sagt sommerhuset herovre på Askø og han havde det her. (...) Og så var det så at (samlever) begyndte at lave det her mere og mere i stand, og så sagde jeg så, første gang jeg så det her hus, så sagde jeg her vil jeg gerne bo. Ja. Og så lavede vi det færdigt og så sagde jeg lejligheden op og så satte han så sommerhuset til salg og så

flyttede vi herover i 2010-11. (...) Ja, jeg vidste jo ikke hvor Askø lå, selvom jeg er født nede på Lolland.” (Bilag 9)

Hun kom således til Askø uden at have været 'på udkig' efter hverken en småø eller for så vidt et nyt bosted, men faldt ved første øjekast for det hus, som samleveren gik og satte i stand med henblik på videresalg. Før det boede de i lejlighed sammen i Maribomens samleveren også havde et sommerhus på Askø. Igen synes den specifikke bolig altså at have en væsentlig betydning for en informants motiv til at flytte til en småø, hvilket således er styret, ikke så meget af sociale præferencer eller deciderede ønsker til det bygge miljø eller naturen, men nærmere boligønsker. Denne tilknytning, som informanten havde fået til stedet, blev ikke mindre af at hun sammen med sin samlever havde gjort huset færdig inden de kunne flytte ind i det.

Men selv var **informant 5** slet ikke klar over hvor Askø lå før mødet med hendes samlever, om end at hun var vokset op i lokalområdet på det nærmeste fastland. Den bærende præference overfor valget af bosted var således huset, men denne præference er svær at skille ad fra det fysiske miljø og den bolignære natur, da udsigten fra huset og andre, ikke-sociale, rumlige kvaliteter ved øen havde haft betydning for hendes tilknytning til stedet:

”Det bedste, det er jo at der er fred og ro, ikke. Når nu du sætter dig ud på græsset eller tagterrassen deroppe med en kop kaffe eller sådan noget. Det er jo kun fuglene du hører og du hører ikke noget andet, vel (...). Vinteren skal du nok trække lidt fra, ikke, men sommeren er jo god, ikke. Men altså, og så det der igen, nu har jeg jo børnebørn f.eks. ikke. Der er jo den der frihed. Du kan jo lukke dem ud, der sker ingenting. Og det er altså... Og udsigt og det hele, som de siger, jamen der er altid lyst med stjernerne, ikke”. (Bilag 9)

Informant 5's tilknytning til området er således meget præget af hende og samleverens tilknytning til huset, men er forstærket af især fysiske og naturmæssige kvaliteter ved øen, nærmere udsigten fra huset og naturen omkring. Hun forklarede andetsteds i interviewet, at hun også holdt meget af at gå længere ture på øen og som fremhævet i det ovenstående var hun også tryk ved at lade sine børnebørn lege rundtomkring på øen, fordi hun havde en klar oplevelse af frihed og sikkerhed for både dem og hende selv. Men noget særlig tydeligt udtryk for selektion i udvælgelsesprocessen stod ikke klart i

interviewet, da området på forhånd var blevet ”valgt”, dvs. det var et hus og ikke området, som var det vigtigste for hendes beslutning om at flytte til Askø.

Informant 6, den sidste informant der blev interviewet i forbindelse med dette speciale, har boet på Askø i 12-13 år og var kommet der som sommerhusgæst med sin daværende samlever i 10 år inden han flyttede dertil alene. Hans motiv for at flytte til Askø var enestående i sammenligning med de øvrige informanter, fordi det var en nødløsning på et akut opstået problem i samlivet, der ’tvang’ ham til at flytte ind i sommerhuset på øen for en kort periode – det var nemlig da han blev smidt ud af sin daværende samlever:

”Og da jeg så ikke havde flere penge, så blev jeg smidt ud. Lige omkring pensionsalderen. Men der havde jeg været så klog, så jeg havde flyttet ind i et sommerhus i Kirke Hyllinge og hun havde et hus i Havdrup og hun ejede det sommerhus her. Så skulle vi jo sælge et af dem og så blev vi så enige om at sælge det i Kirke Hyllinge, for det var hendes mand der havde bygget det bernede. (...) Så solgte jeg det, men så sagde jeg til hende at en betingelse for at jeg sælger det i Kirke Hyllinge, det er at jeg køber det bernede. Og det gjorde jeg så. (...) Så da hun så smed mig ud, der flyttede jeg så bernede, for det var så nemt. Og det første år var jeg godt nok træt af at bo her, men så fandt jeg ud af hen ad vejen, at jeg havde det faktisk som blommen i et æg. Og du kan ikke bo billigere. Så havnede jeg her!” (Bilag 10)

Informant 6’s beslutning om at flytte til en småø var således på ingen måde genstand for en længere refleksiv proces, hvori særlige præferencer eller ønsker med sit kommende bolig blev taget til indtægt, men i virkeligheden mere en ’hurtig’ løsning på en akut opstået situation. Derfor var der heller ikke nogen selektion i en udvælgelsesproces, da informanten ikke havde købt sommerhuset med henblik på nogen som helst rumlige kvaliteter ved øen, men mere som en sikkerhed i forhold til sin egen boligsituation, i fald at han og den daværende samlever skulle gå fra hinanden.

Men hvad der kunne syntes som en ubekvem nødløsning til at starte med – **informant 6**’s oprindelige lede ved at ”ende på Askø” fornemmes i det ovenstående citat – blev med tiden vendt til noget positivt og holdbart, for som han selv pointerede slutteligt havde han det som ”blommen i et æg” der; især boligomkostningerne i sommerhuskvarteret på Askø, hvor hans hus ligger, medvirkede til dette. Men **informant 6** understregede flere steder i interviewet, at han ikke havde haft nogle

præferencer overfor hverken natur eller lokalsamfund, men var kommet til at holde af især det sociale liv på øen med tiden, specielt gennem hans engagement i den frivillige købmand:

”Men det første år kendte du ikke nogle hernede. Og hvad fanden laver du hernede? Og det var faktisk først, det første år jeg var hernede, (...) Vi kunne ikke havde købmanden til at være privatejet. Og det kan jeg godt forstå, for vi har et lille overskud på mellem 10 og 40.000 om året, og det er gratis arbejdskraft alt sammen, ikke? Men ligeså snart at den åbnede deroppe, så kom jeg faktisk derop. Jeg tror faktisk at der gik et halvt år inden at jeg begyndte deroppe og så har jeg været en masse der. (...) Jamen så lige pludselig, så så du andre mennesker og du begyndte at komme sammen med andre mennesker.” (Bilag 10)

Denne informant havde således ikke noget som helst motiv for at flytte dertil på noget tidspunkt, men havde udviklet nogle tilsvarende præferencer og stedtilknytningskarakteristika sidenhen. Især igennem sit frivillige engagement i den frivilligt-drevne købmandsbutik, havde han fået etableret et kendskab til sine naboer og derved skabt sociale relationer med andre, som skulle vise sig at være varige og, efter hans eget udsagn, berigende og afgørende for at han kunne lide at bo på øen – og ville blive boende der.

Informanterne på Askø har således det til fælles, at de kom til øen uden at havde nogle særlige forventninger eller præferencer – i hvert fald ikke som var styrende – hverken til sociale og ikke-sociale rumlige kvaliteter ved ølivet. Lidt karikeret kunne man komme med den påstand, at de slet ikke har valgt at bo på Askø som område, men har valgt det – eller været nødsaget til de i sidstnævntes tilfælde – på grund af den specifikke boligmasse (altså huset), da ingen af dem var i en situationen hvor de overlagt og reflektivt havde besluttet at de ville flytte til et nyt sted eller var ude i en egentligt selektiv udvælgelsesproces af steder eller områder. Men ligesom at **informant 5** ”faldt for sit hus ved første øjekast” (et hus der igennem hendes samlever teknisk set var hendes i forvejen) og besluttede sig for at flytte ind i det, så har **informant 6** efterfølgende også valgt at blive der – han har i hvert fald ikke valgt at flytte derfra igen siden. Derfor er der ikke rigtig tale om en stedtilknytningsform, der minder om det Mike Savage kalder for ’elective belonging’, fordi at der ikke var nogle styrende præferencer

overfor hverken området eller lokalsamfundet, men begge informanter havde dog udviklet en følelse af stedtilknytning til øen med tiden, der også var socialt forankret.

De andre tilflyttere

Informant 7, en kvinde på Avernakø, flyttede sammen med sin mand og en bofælle ind i et hus på øen, på trods af, at de oprindeligt var på udkig efter et hus på en anden ø i nærområdet. Hun forklarede således om omstændighederne og motiverne for at flytte dertil:

"Det var på grund af at jeg gerne ville bosætte mig på en ø. Altså det har vi snakket om længe. Det var så en anden ø vi havde tænkt på først, men det blev så den her, også i kraft af at jeg fik arbejde på øen.(...) Vi er jo kommet hertil på grund af havet også, så... ja! det har jeg stor tilknytning til. (...) Nu var det jo lidt en tilfældighed, for vi har jo virkelig prøvet at komme til ovre på den anden ø, af tre omgange. Men det er så ikke lykkedes, og da det her så kom på tale, jamen så var jeg slet ikke i tvivl om at jeg passer godt til den her ø. Det er jeg 100 på. Og det er i kraft af de mennesker, der bor her og ... ja. Det er ikke på grund af arbejdet, altså, det er ikke udelukkende derfor jeg har bosat mig her. Det var jo bare et ekstra plus, kan man sige, at man så også kunne få arbejde her." (Bilag 13)

Her fremstår ønsket om ikke kun at flytte til en småø, men endvidere også en bestemt småø, som det bærende motiv for at have flyttet til Avernakø, altså med en socialt formet og værdiladet præference overfor et særligt type område. I selve udvælgelsesprocessen af øen/ området har der også fundet en specifik selektion sted og man fornemmer at hvad **informant 7** ledte efter på den ene ø, fandt hun på den anden. Tydeligt står også et motiv, der relaterer sig til naturen, eller rettere havet, som informanten føler sig stærkt tiltrukket af. Endnu en ting der dog var uden større betydning, men som informanten alligevel tilføjede var at hun kunne få job på øen, hvilket ellers har en vis betydning for de fleste andre informanter, specielt dem i den arbejdsduelige alder, men **informant 7** forklarede ad flere omgange, at hun var flyttet til øen uanset om der havde fandtes jobs lokalt eller ej. Hun var således styret af præferencer overfor både det sociale liv og det særligt ø-typiske lokalsamfund, som hun havde en klar idé om og forventning til, som det fornemmes i det ovenstående, såvel som mere fysiske forhold og naturen.

Informant 8, en mand der sammen med sin ægtefælle har boet på Bjørnø i 28 år og har trukket sig tilbage fra arbejdsmarkedet, forklarede om hvordan han opdagede øen ved et tilfælde under en 'sommerhusjagt', mens de stadig boede i Otterup på Fyn:

"Vi var rundt og her i det sydfynske øhav, for at se om vi kunne finde et sommerhus, der både prismæssigt og beliggenhedsmæssigt var attraktivt. Og på et tidspunkt, der sejlede vi rundt i det sydfynske øhav med vores kajaker nogle dage, og så havnede vi tilfældigvis på Bjørnø. (...) Og det sommerhus vi egentlig var på jagt efter, det måtte gerne være et sommerhus som lå på én af de små øer. Det måtte gerne være sådan lidt afsides og lidt særligt. (...) Der var et hus hvor der stod et 'til salg'-skilt udenfor (...), og ... (ægtefælles navn), hun var solgt på stedet og jeg var også solgt lige på stedet. Så vi kom i forhandlinger med de efterladte, som ejede huset. Og så flyttede vi ellers ind med huset som sommerhus (...), men efter 2-3 år, så fandt familien ud af at, vi kan ligeså godt flytte herover fast. Og det gjorde vi så. (...) Vi faldt meget hurtigt til herovre, men det betød jo så noget for mig personligt, at jeg måtte flytte andre steder hen, for jeg var jo på det tidspunkt stadigvæk pilot, så jeg måtte jo have et andet sted at bo, når jeg ikke var herhjemme og havde mine vagtturnusser. Men det har vist sig, at det har ikke betydet noget overhovedet". (Bilag 14)

Det var altså ved et tilfælde, at **informant 8** og dennes ægtefælle opdagede øen og købte et sommerhus der til at starte med, men blev med tiden så glade for det og stedtilknyttede der, at de besluttede sig for at flytte ind i det fast – og dette både med børn dengang og arbejde med besværlige vagttider, ifølge informanten. En sådan form for stedtilknytning centrerer sig omkring huset og de fysiske/naturmæssige kvaliteter ved området. Andre steder i interviewet forstærker **informant 8** denne fortælling, ved at pointere vigtigheden af hans hus, som han har gjort en hel masse ved selv, og naturen, som han holder meget af at opholde sig i, som væsentlige bestanddele af hans stedtilknytning til øen. Senere forklarede han, hvordan Bjørnøs særlige overfartstid på kun 12 minutter til fastlandet er vigtigt for ham og ville være afgørende for ham, i fald at han skulle forestille sig at bo på en anden småø:

"Jeg tror ikke jeg kunne leve med, at jeg skulle bo på hverken Lyø eller Avernakø, og så skulle jeg først, hvis jeg boede på Lyø, så skulle jeg en tur til Avernakø med færgen og så tilbage til Faaborg. Det synes jeg godt nok ville være skide træls. Vi kan jo tage i land og være tilbage igen, 2 timer efter med vores indkøbspose. (...) Altså i betragtning af, at færgetiden og nemheden, vi bor jo 100 meter fra vores egen færg, og det gør vi alle sammen, nemheden er så let, den er så, den

er til at tage i hånden, når man skal ind og til Faaborg eller man skal herfra. Det gør at, jeg tror ikke, jeg kunne finde mig i at bo på andre øer.” (Bilag 14)

Dette indgik ikke, ifølge det ovenstående udsagn, i en decideret udvælgelsesproces af området, da **informant 8** og hans ægtefælle valgte huset på Bjørnø, fordi det oprindeligt var et sommerhus og derfor ikke blev købt med henblik på helårsbosætning. Men informanten forklarede hvordan han retrospektivt kunne forklare, at den daglige mobilitet og adgang til fastlandet ikke ville være det samme for ham, hvis han boede på enten Avernakø eller Lyø, der ligger nær Bjørnø; på disse er overfartstiderne skiftevis 70 minutter og 35 minutter, da der her findes en delefærge-ordning, der sejler trekantssejlsads imellem de to småøer og Faaborg – og **informant 8** ville ikke bo på en småø med tilsvarende overfartstider.

Informant 9, en mand på Lyø, der også har trukket sig tilbage fra arbejdsmarkedet, opdagede øen ved et tilfælde i forbindelse med lystbådesejlsads, i en periode i hans liv, hvor han generelt var på udkig efter et nyt sted at bo – dette hang sammen med, at han efter at have været bosat i Københavnsområdet i 46 år, gerne ville væk fra byen da han var gået på pension:

”Jeg skulle finde et andet sted, for jeg gad ikke at bo i København mere. Og det var sådan set tilfældigt, fordi d. 18 august, 2000, der sejlede jeg fra Als og herover og så var der pludselig plads i havnen. Jeg havde sejlet forbi mange gange hvor der var overfyldt bærnde, og så gad jeg ikke sejle derind. Men der var plads og så cyklede jeg øen rundt, og så så jeg at det her hus var til salg, og så købte jeg det. (...) Men en helt væsentlig ting, det var at det hus jeg købte her, der kostede ca. en tredjedel af hvad en toværelseslejlighed på Nørrebro kostede på det tidspunkt, og det havde jo en væsentlige indflydelse også på at flytte herover, prisen på det her hus.” (Bilag 15)

Igen bliver det byggede miljø og det specifikke hus betydning pointeret som afgørende for valget af bosætning eller udvælgelsen af området, herunder dets ledighed og pris. Informantens præferencer er således også præget imod rumlige kvaliteter ved ø-livet, både i forhold størrelsen på lokalsamfundet såvel som natur og æstetiske indtryk. Informanten forklarer et andet sted i interviewet, at han især brød sig om de små samfund på småøerne, fordi han selv var vokset op i et lille kystsamfund i Vestjylland.

Men **informant 9** havde dog tydelige og sted-specifikke præferencer når det kom til småøerne, både hvad natur og størrelse eller antal indbyggere angik:

"Lyø er den kønneste af alle øerne, den mest natur... mest varierede. Jeg kan godt lide naturen, der er herovre. Så derfor blev det til noget. Havde det nu været en kedelig ø at se på, så ... Én ting mere, jeg er jo født i et lille bitte landssogn, ovre ved Vesterhavet, og specielt under krigen, der var det et meget lukket samfund. Og det er der jo også, det har jeg opdaget, at der er på øerne. Et alle kender alle, og alle ved hvorfor, ikke? Så der her med at der var omkring 100 herovre, det passer mig udmærket. (...) Jeg var vant til forholdene i sådan et lille samfund, ja. (...) Bjørnø ville jeg ikke flytte til, den var for lille efter min smag. Men 100 personer, som der var dengang, ikke, det så ud til at man godt kunne være her. Og finde nogen mennesker, man godt kunne være sammen med, ja." (Bilag 15)

Informantens præferencer spændte således både over natur og ønsket om deltagelse i det sociale liv, såvel som en refleksiv overvejelse om hvor stort eller lille, et lokalsamfund han kunne tænke sig at bosætte sig i – på den baggrund blev andre småøer, som eksempelvis Bjørnø, aktivt valgt fra, hvilket er et udtryk for selektion i den udvælgelsesproces, der gik forud for hans endelige beslutning om at bosætte sig på Lyø.

Informanterne på Avernakø, Bjørnø og Lyø havde alle en stedtilknytningsform til øerne, der var formet efter nogle bestemte præferencer overfor enten det byggede miljø, naturen eller det sociale liv; især det sidste var specielt kendetegnende for **informant 7** og **informant 9**, der begge havde en klar forventning til det særlige type lokalsamfund på småøerne. Mike Savage' begreb 'elective belonging' er derfor bedre til at beskrive deres måde at vælge at bosætte sig et sted, om end at det igen savner den særligt socialt positionerende dimension, som var tilfældet i Savage' studie. Men stedets betydning som væsentligt for individets egen livsverden og valget om at 'lade sig' tilhøre et bestemt sted, er dog alligevel gældende på en måde.

Informant 10, en kvinde på Egholm i den arbejdsduelige alder, der flyttede dertil for 2 år siden med sin ægtefælle og 3 børn, forklarede følgende om deres motiver for at flytte til en småø:

"Jeg tror vi begge to havde ledt efter noget specielt. Altså en anderledes måde at bo på. Der er ikke nogen af os, der kan... altså der er ikke nogen af os, der kan forestille os sådan en gul villa i en parcelhusghetto, altså det siger mig intet overbøvedet. Derfor har vi også boet i en stor herskabslejlighed inde i byen. (...) Men med 3 børn, så synes vi at vi manglede noget luft og noget have... Så vi har sådan kigget efter det, der var optimalt for os. Og så holdte vi vores yngste søns barnedåbovre på den gamle skole lidt længere nede ad vejen. Og da så vi at huset her var til salg. Og vi kiggede på det på nettet og synes at det var alt for lille, men vi var helt vilde med Egholm og syntes her var så dejligt herovre og kom herovre på mange gåture og begyndte at komme her lidt mere. Og så tror jeg det var december måned, der ringede vi så og spurgte om der var mulighed for at prøve at leje huset... i stedet for at købe, så man ligesom kunne "prøve det på". For vi var også bekymrede for hvordan det er at flytte herover med 3 børn og skiftende vagter. Kunne vi finde ud af at bo på en ø? Og så fik vi lov til at leje det." (Bilag 18)

Denne informants motiver for at flytte til en småø var først og fremmest drevet af ønsket om finde noget større at bo i, hvor der var plads til børnene – igen et eksempel på boligmotivets betydning, som understreget i det ovenstående. Derudover havde de en særlig præference overfor selve området, der gerne måtte være anderledes, noget "specielt", og dette fandt de på Egholm, som de nød at komme på som turister og brugere af det lokale forsamlingshus. Til gengæld var der for dem en udvælgelsesproces, hvorunder bestemte typer af boligområder generelt blev valgt fra – såsom "parcelhusghettoern" – hvilket er et klassisk træk ved den form for selektion, der relaterer sig til smag og social positionering.

Lejemuligheden som løsning på boligspørgsmålet var belejligt ifølge **informant 10**, da ølivet måske ville blive svært at kombinere med både hendes arbejdsliv og børnenes trivsel. Dog forklarede hun undervejs i interviewet, at informanten og dennes ægtefælle var ved at købe huset af dem, de lejede det af, fordi at der nu var givet tilladelse til at man kunne bygge et nyt ét på grunden, hvis det gamle blot blev fjernet. Således kunne drømme-stedet og drømme-boligen kombineres og med tiden var bekymringerne om ølivet også gået væk. Særligt bemærkede hun om Egholms kvaliteter, at den som område kombinerede følelsen af at være på landet, men samtidig ikke være på "bøhlandet":

"Så kom vi på landet. Men uden den her følelse af at man er på bøhlandet. Vi har kigget på hus på hjemstavnen. Min kæreste kommer fra Hobro, fra Suldrup og sådan noget. Der skal vi ikke ned og bo, for han har den samme følelse omkring mentaliteten. Men vi kan godt lide naturen.

Det er bare... kan man få naturen tæt på byen? (...) Det var ikke noget vi havde tænkt meget over da vi sådan flyttede herover, hvordan naboerne var, altså for folk virkede sådan meget søde. Det fyldte ikke så meget, men vi vidste slet ikke hvor meget sammenhold og hvor dejligt det var herovre blandt naboerne. Og jeg vil gerne blive ved med at bo herovre, men jeg tror det eneste der bekymrer mig i det, det er motorvejen... hvordan det vil forandre vores verden herovre og fordi hvis det forandrer sig rigtig meget, så er jeg bange for at vi ikke kan blive boende.” (Bilag 18)

For **informant 10** og dennes ægtefælle var beslutningen om at bosætte sig på Egholm således underlagt en udvælgelsesproces, hvor særlige egenskaber ved området, ”det specielle og anerledes”, samt fraværet af bestemte andre, mere typiske egenskaber, ”på landet, men ikke bøhlandet”, var afgørende for at de ville bosætte sig der. Deres valg om at flytte til øen var således bundet op på nogle klare forventninger til de særlige rumlige kvaliteter ved området, af både social og ikke-social art, om end at naboernes egenskaber, ifølge informanten, ikke var det mest vigtige ved beslutningen om at flytte til Egholm.

Informant 11, en mand, der også havde bosat sig på Egholm for få år siden, forklarede om den specielle begivenhed i forbindelse med hans sygdomsbaggrund, hvormed at han opdagede øen og faldt ”hovedkulds” for den:

”I rigtig mange år har jeg sovet i min bil, på grund af PTSD’en. Jeg har kørt ud forskellige steder og sove og sådan lidt. Og derinde (i byen), der sov jeg også i min bil. 3-4-5 dage om ugen, nogle gange, fordi jeg magtede ikke at være i den der lille lejlighed. (...) Så en dag, der var jeg kørt herover, og jeg har jo bilen med seng i og sådan noget, der havde jeg holdt herude. Og jeg havde kørt rundt og kigget herovre, og der havde jeg så set at den der gård her, den var til salg. Åh ha. Nej, ja da kom jeg herved og der var simpelthen, der sad jeg ude i haven om morgenen. Den grønbenede blisbone, den løb herude i vandkanten. Og der forelskede jeg mig simpelthen i det lort. Det var jo ren Morten Korch.” (Bilag 19)

Her var der ikke tale om, at informanten var på udkig efter noget eller havde gjort sig nogle konkrete tanker om udvælgelse, men blot at han ved det tilfælde at have opholdt sig der en enkelt nat, faldt ”pladask” for øen og særligt den gård, som han senere skulle købe. Først og fremmest fornemmes der nogle præferencer der relaterer sig til følelsen af ro eller stilhed, der havde at gøre med informantens evne til at kunne sove om natten grundet sin sygdom (PTSD) – det bekræftede han flere steder i interviewet – og dernæst var øens natur og de indtryk, han fik af idyllen og landsbyen, en stærkt medvirkende

faktorer for at han besluttede at bosætte sig der. Men som fremhævet mange gange før i denne analyse, var boligmotivet, både som præference, men også som ren mulighedsstruktur, vigtig for at **informant 11** kunne flytte til en småø.

Denne informant fortsatte i det følgende med at beskrive hvordan, at Egholm passede særligt godt til ham fordi det både føltes som at være inde i byen og alligevel at være på afstand af den:

"Det er jo det der gør Egholm så speciel. Det er jo at vi har 3 minutter til Aalborg, 5 minutter til centrum, herfra. Altså hvis jeg kører herfra, så har jeg 3 minutter ned til færgen, 3 minutter over, og så har jeg sådan ca. 5 minutter ind til centrum og Aalborg By. Så ... du mærker ikke at du bor på en ø. Men det som er rigtig rart, når man er som mig, med en hækkefejl i kysen og lidt skæv i tandingen, det er jo at når klokken den er 11, så ved du godt, så kommer der ikke flere her, fordi så er der lukket. Så har borgen sku trukket hængeporten op. Så det synes jeg faktisk er rigtig rart." (Bilag 19)

At han skulle flytte til en småø var således ikke et resultat af en længere, refleksiv proces der indbefattede en særlige selektion og udvælgelsesproces af nabolag eller områder, men det særligt fordelagtige i Egholms mobilitetsforhold og nærhed til Aalborg, synes at havde været særligt fordrende for, at netop denne informant kunne bosætte sig der og fortsætte med at være der.

Informanterne på Egholm havde således en form for stedtilknytning, der var bundet op på ideen om småøen, som et særligt (og anerledes) sted at bosætte sig eller som et særligt egnet sted, hvis man ønskede natur og fred og ro.

Delkonklusion

Informanterne i det ovenstående kan således inddeles i to overordnede grupper af tilflyttere, 1) dem der har valgt at kigge efter *bus til belårsbeboelse* på en småø og 2) dem, der har valgt at kigge efter *sommerbus til fritidsbrug* på en småø (og som siden er flyttet dertil grundet en videre, udviklet følelse af tilknytning til stedet over tid); heri ligger der en refleksiv proces for den første type tilflyttere, som ikke er gældende på samme måde for den anden, nemlig at man fra starten af har haft et ønske om at flytte sin hverdag til et nyt sted og dermed forbundet dette med en særlig udvælgelsesproces. Heri ligger der i sig

selv en anerkendelse af bolig-motivet eller den specifikke, ledige boligs attråværdighed, som en væsentlig faktor for at det specifikke individ har mulighed for og ikke mindst lyst til at flytte – ikke bare til en småø – men helt generelt til et sted.

For de fleste informanter i det ovenstående er der også en klar selektion i udvælgelsesprocessen af område, som synes helt væsentlig for beslutningen om at flytte til en småø, navnlig hvad angår hverdagsmobilitet, som et strukturelt forhold og måske ikke så meget typen af lokalsamfund, men i hver fald størrelsen på samme – men denne selektion korresponderer lige såvel med et livscyklisk forhold, der bestemmer om man vil flytte til en ø i løbet af sit arbejdsliv (og derfor må se sig om efter en småø, der kan give mulighed for dette) eller om det først skal være, når man har trukket sig tilbage fra arbejdsmarkedet. Alligevel er det værd at bemærke, hvis man skal zoome ind på de 3 hovedsaglige småøer i specialet – uden at dette kan tilskrives en repræsentativ kvalitet ud fra nærværende analyse – at hvor Femø og Askø, som har henholdsvis 50 og 30 minutters færgeoverfart og ingen skole, er de i alt 4 informanterne på disse småøer 1) trukket tilbage fra arbejdsmarkedet og 2) uden børn i den skolesøgende alder; dette mens informanterne på Fejø, som har en færgeoverfart på 15 minutter og en lokal folkeskole, begge er i beskæftigelse (og med et erklæret behov for mobilitet) og med hjemmeboende børn i den skolesøgende alder. Det samme gør sig gældende med tilflytterne på Egholm og Bjørnø, der har en overfartstid på henholdsvis 5 og 12 minutter. Om end at det i sin beskedenhed illustrerer en pointe om de strukturelle forholds vigtighed, er det tilfældigt 'samplet', da ingen krav andet end "tilflytter-status" var påkrævet i rekrutteringen af informanterne.

Bell og Ostis teorier om hverdagslivsrummet afhængighed af adgang til mobilitet i ruraliteten, synes således at have forklaringskraft i denne sammenhæng, da nogle af småøerne i det ovenstående synes at blive mere 'beboelige' i forhold til almindelig krav om hverdagsmobilitet i arbejds- eller familielivet, mens andre ikke bliver decideret 'ubeboelige', men blot mere egnede for en anden slags tilflyttere med andre (eller mindre) krav til mobilitet i hverdagen. Dog havde alle informanterne en ejendommelig evne til at opfatte netop deres egen øs særlige mobilitetsforhold, som særligt fordrende for at have en tilfredsstillende oplevelse med at bo på en småø.

Præferencer, som afgørende faktorer for flyttet og udvælgelsesprocessen indebærer både naturen, freden og roen, det anderledes og specielle bosted, almindelige lokalsamfundspræferencer eller ønsket om et specifikt, socialt miljø, men lader sig groft dele ind i et kontinuum mellem to overordnede kategorier, ét med overlagte præferencer til naturen og det fysiske miljø og ét, der er bundet op på forestillinger om og forventninger til det sociale miljø i lokalsamfundet:

- Natur søgere
- Community søgere

Natur søgere-----><-----Community søgere

	Natur	Freden og roen	Det anderledes og specielle bosted	Det lille lokalsamfund	Specifikt socialt miljø
Informant 1	X	X			
Informant 2	X		X		
Informant 3			X	X	X
Informant 4			X	X	
Informant 5	X	X			
Informant 6	-	-	-	-	-
Informant 7	X		X	X	
Informant 8	X		X		
Informant 9	X			X	
Informant 10	X		X	X	
Informant 11	X	X			

Figur 6.2: Præferencer som *afgørende årsager* for at flytte til en småø

Det mest interessante er dog, at de informanter, der enten ikke, eller kun i ringe omfang, havde præferencer til eller forestillinger om det sociale liv på småøerne, alle synes at udvikle dette sidenhen, hvilket peger i retning af at disse typer lokalsamfund har en særlig integrerende eller inkluderende evne overfor udefrakommende. Dette vil være bærende for analysedel 2, der handler om øerne og øboerne.

Analysedel 2: Øerne og øboerne (sociale relationer, segregering og nabolagseffekter)

Tilflytterne på Femø

Når informanterne skulle give et signalement af deres ø hvad angår fysiske kendetegn såvel som socio-demografisk komposition og lokale, kulturelle særtræk, var småøerne og øboerne ganske forskellige og informanterne havde hver især klare og konsistente indtryk af de øer, de boede på. I det følgende analyseafsnit vil der blive lagt vægt på det lokale, sociale liv på småøerne og de særlige træk ved øboerne, sådan som informanterne oplever det. **Informant 1** indledte med at fortælle om øboerne ved at beskrive hvordan at hun følte, at ægtefællen og hende var blevet ”taget godt imod”, da de først flyttede til Femø. Hun kædede selv dette sammen med lokalsamfundets størrelse og interne sociale struktur:

”Man bliver nok bedre modtaget herovre, fordi vi er så få. Og at vi alligevel, på en eller anden måde, kommer hinanden bedre ved. Vi har jo mange aktiviteter, og det giver jo et samvær, når du går sammen, ser de samme mennesker og hilser på færgen, det giver et samvær. Dog ikke anerledes, end at du kan være dig selv. I det. Det er jo op til én selv. Men jeg synes at det er søde mennesker, du kan jo altid støde ind i nogle som du typemæssigt slet ikke kan med, sådan er det jo bare, ikke? Men generelt synes jeg at det er dejlige mennesker og at ... det der med, hvis det er nogle du ikke sådan harmonere med, så blander du dig heller ikke med dem. Og sådan er det jo alle steder, ikke?” (Bilag 5)

Informant 1 beskriver således her et lille lokalsamfund, hvor det sociale liv leves gennem både organiserede (foreningsaktiviteter/ planlagte sociale aktiviteter) og ikke-organiserede samværsformer (færgesejls, ”hilsepligt”), og som netop på grund af dets størrelse har en særlig nødvendig interesse i at byde udefrakommende velkommen i kampen for overlevelse. Dog er det ifølge informanten også et størrelse eller type fællesskab, som man kan være ”sig selv” i og hvori at man har mulighed for og frihed til at navigere imellem forskellige mennesker eller naboer – der er med andre ord plads til at have venner og knapt så gode venner. Alt i alt beskriver hun et lokalsamfund, der er præget af tilstedeværelsen af stærke sociale relationer og et klart internt kendskab, og i det følgende fortsatte hun med at beskrive hvordan dette kom til udtryk:

"Vi blev jo taget meget pænt imod, det gjorde vi. (...) Der kom jo mange bernel, vi havde jo travlt med alt det der, så det var jo ikke sådan at vi for rundt på øen egentligt (...) Og sådan, mennesker var rigtig søde, det var de faktisk, og hilste og bød os velkommen ... Og så var vi jo ikke vant til det der med at man hilser på alle, vel? Det gør man jo herovre. Uanset om man er turist, det må du jo huske. Man hilser på alle. Og så var ... (samlevers navn), da havde vi Brugs deroppe, i den bygning når du lige kommer op på bakken, og så var ... (samlevers navn) deroppe og så kom der en dame og sagde til ham, ved du hvad, herovre hilser vi altså på hinanden. Nåh, sagde ... (samlevers navn), det skal jeg huske (griner). Så der fik vi den. Folk er meget sådan, du ved, de fortæller meget eller siger faktisk meget lige ud hvad de mener. Det gør de. Og nogle gange kan de jo altså godt være, så man tænker, ej det der, det kan man jo ikke sige til andre, vel, men det gør de altså." (Bilag 5)

Foruden at være blevet taget pænt imod da de kom til øen – en periode hvor indbyggerne og naboerne opsøgte informanten og dennes ægtefælle og kom på uanmeldt besøg for at se restaureringen af ejendommen og lære dem at kende – blev lokalsamfundets interne forventninger og forpligtigelser også hurtigt synlige for tilflytterne. I den episode, som er beskrevet heroverfor, hvor **informant 1's** samlever blev mindet om "hilsepligten" i den lokale brugs, er der tale om at særlige, lokale måde at gøre tingene på (hilsepligten) bliver videregivet på en helt konfrontatorisk måde, men slutteligt tilføjer informanten hvordan at netop den kommunikationsform – den direkte tale om en fælles forventet måde at man gør tingene på – er meget normalt for indbyggerne på Femø. Hilsepligten og den tydelige (og personligt overleverede) transmittering af fælles forventninger til særlige måder at handle på kan virke som en nabolagseffekt, der er særligt udpræget på Femø og minder om det Sampson kalder for 'Collective efficacy', dvs. en nabolagseffekt, der skaber fælles forventninger for handlen eller gøremåder, og som transmitteres/overføres fra (lokal)samfundet til individet via en aktivering af de lokale sociale relationer.

Informant 2 beskriver ligeledes et særligt type og størrelse lokalsamfund, der fordrer en særlig type handlen, som er forventet imellem lokalsamfundet og individerne:

"Det er jo det lille samfund, som er... selvfølgelig både på godt og ondt, men der er ikke nogle minusser, synes jeg (informantens samlever: man kommer hinanden ved, ikke?) Jo, man har brug for hinanden. Alle har brug for hinanden. Alle har brug for at ... alle gør, mange, de fleste gør, hvad de sådan lige nu og her kan i forhold til alder og arbejdsliv og hvad der ellers er sådan, der... alle deltager i arrangementer, eller ikke alle, men utroligt mange. En stor procentdel. Når

jeg som, i beboerforeningen, var ved at lave arrangementer, så deltog folk. Og sådan noget, ved at lave noget. Og er der nogle der har brug for hjælp på én eller anden måde, så gør man også noget. Så giver man det man kan.” (Bilag 6)

Informant 2 beskriver her et lokalsamfund, hvor hjælp og støtte, både formelt (i foreningssammenhænge) og uformelt (når folk har brug for noget, som enkelte andre ligger inde med), forventes af og tildeles indbyggerne/naboerne hinanden imellem; denne hjælp og støtte er endvidere medieret af forhold som alder og arbejdsliv, dvs. at der opstår forskellige forventninger til forskellige indbyggere, hvilket på den ene side forudsættes af et stort internt kendskab og et endnu større netværk af forpligtende sociale relationer – for at man med rette kan forvente og udbytte sådanne tjenester – på den anden side. Endelig er dette også, ifølge **informant 2**, kendetegnet ved at ”en stor procentdel” af indbyggerne på Femø er en aktiv del af et sådant, socialt forpligtende liv.

Informant 2 navigere i interviewet imellem ham selv, som én med særlige præferencer overfor indbygger-aktivisme (bl.a. som tidligere formand for en beboerforening i Præstø) og så et normativt ”man”, der er fremherskende på Femø; hans signalement af øboerne og deres ikke-organiserede sociale forpligtelser er i høj grad normativt præget/ socialt forankret og fortæller med andre ord, at der er tale om en klar forståelse af hvad enhver indbygger på, ikke en ø, men lige netop denne ø, Femø, ”bør” eller forventes at gøre. Dette kan også betragtes som en nabolageeffekt og ligeledes som et udtryk for det Sampson kalder for ’Collective Efficacy’. Femø er således grundlæggende præget af stærke sociale relationer, med stærke og direkte formidlede forventninger imellem lokalsamfund og enkeltindivider, gamle såvel som nye, ifølge informanterne i det ovenstående.

Tilflytterne på Fejø

Informant 3 giver et signalement af Fejø som en ø, der gør meget for at promovere sig selv som et aktivt og levedygtigt helårssamfund og pointerer i den sammenhæng, at dette netop skaber en udvidet form for aktiv stedtilknytning:

”Vi er et helårssamfund, som Fejø også sådan virkelig promoverer sig på. At det ikke er en sommerhus-ø. Altså sådan... At der er 4-500 mennesker, der lever her fast og har sin daglige, hvad bedder det, gang her. Og vil noget godt for det her lille samfund, vi har her og det arbejder

stort set alle på hver dag, at gøre noget godt. Så det er som om at når man sejler over med færgen, så er det som om at så er man hjemme eller... Det er ikke først når man træder ind på sin matrikel, at man er hjemme. Det var nærmest da man steg ombord på færgen, så var der allerede en hjemmefølelse og når man snakker med dem på færgen. Og så vinker man til hinanden. Så man lægger mærke til hinanden, man går ikke bare i sin egen lille verden og sådan, så det er nærmest sådan en lille verden, man træder ind i. (...) Jeg synes virkelig at folk er venlige og åbne. Og sådan meget hjertelige.” (Bilag 7)

Informant 3 beretter i det ovenstående om, hvordan de lokale, sociale relationer er aktiverede overfor blandt andet at promovere øen som et aktivt og levedygtigt helårssamfund, og at en involvering i dette samtidig gør, at man ikke kun føler sig tilknyttet til sin egen matrikel, men får en følelse af at høre hjemme der, så snart man går ombord på færgen. Han beskriver ydermere hvordan at man lægger mærke til hinanden og hilser på hinanden på øen, hvilket transformerer øen til sin egen ”lille verden”.

Ligesom den forrige informant, **informant 2** på Femø, beretter denne også om et lokalsamfund, hvor et normativt ’man’ er karakteristisk for beskrivelsen af øboernes forpligtelser og involvering i lokalsamfundet, men modsat Femøs tilfælde, så kender alle indbyggerne ikke hinanden personligt på Fejø – dette både fordi at der bor små 500 indbyggere og fordi at der i de sidste par år har været en stor tilstrømning af udefrakommende, altså tilflyttere. Et andet sted i interviewet kom **informant 3** nærmere ind på tilflytterne og den nyere tids lokalsamfund på Fejø, som han selv mente i høj grad bar præg af den grønne bevægelse:

”Jeg tror at 80 procent af den bosætning der sker, den sker i den grønne omstilling eller sådan, det er nogle der kender hinanden der og sådan noget. Og jeg synes, noget der er ret sjovt at se, det er at folk altså sådan, folk er meget hurtige til at tage beslutningen om, det skal være Fejø. Altså sådan, der er flere der er flyttet hertil og så har de været her i en uge og så siger de ok, nu leder vi efter hus. Der er virkelig sådan handlekraft i og nu skal det ske og nu rykker vi og sådan. Så jeg tror også at der er mange der kommer og virkelig higer og så bare sådan, årh, der var det. Det jeg ledte efter. Men jeg tror også det er, jeg kommer til at tænke på det der med, sådan, at det var noget, det var noget afgrænset. Der er meget med de her økologiske byer og sådan noget, at det kan blive, jeg tror det kan blive meget tæt, altså sådan, hvor at her er det som om at det er et stort fællesskab, men det bliver ikke for tæt. Man kan godt gå ind i sin egen bolig. Og det tror jeg at

det er det, der gør det så attraktivt for så mange mennesker, som også gerne vil have deres privatliv og samtidig have noget fællesskab. Og det synes jeg virkelig Fejø kan.” (Bilag 7)

Informant 3 skelner således først imellem et økofællesskab, der har tråde til udenfor Fejø og som i forvejen er præget af internt kendskab eller sociale relationer, og så det økofællesskab som den grønne bevægelse på Fejø kunne udvikle sig til i forhold til det større, ø-fællesskab; et særligt type fællesskab, der, ifølge informanten, modsat det første består af mere frihed og plads til afvigelse fra ”øko-værdinormen”. For informanten er dette attraktivt om end at han og samleveren er glade for at bo et sted, hvor de sociale relationer er tætte og bidrager til en fælles handling overfor eksempelvis grøn omstilling. Overordnet peger han selv på en markant udvikling i retning af egentligt segregering i forhold til tilflytningen, nemlig at en særlig type af tilflyttere – dem der søger det grønne miljø eller fællesskab – bevidst bosætter sig på Fejø netop på grund af det særlige community eller fællesskab omkring den grønne omstilling.

Informant 4 lagde mindre vægt på den grønne omstilling på Fejø, men beskrev på samme vis et lille lokalsamfund, hvor de sociale relationer, på godt og på ondt, bidrog til en fælles handling imellem individer og overfor lokalsamfundet og som syntes styret af en klar intention om ”det fælles bedste”:

”Hyggeligt, hyggeligt samfund. Og hvis man har brug for noget eller brug for hjælp, jamen så er der altid hjælp at finde. Vi har vores mailing-liste og det er næsten ligegyldigt hvad, jamen så er der hjælp indenfor forbløffende kort tid. (...) Meget hjælpsomhed. Og også at man bekymrer sig. Man tager sig af hinanden. Sørger for at tingene fungerer. Hvis ikke de gør, så sørger man for at de kommer til det.” (Bilag 8)

Informant 4 nævner blandt andet her Fejøs mailing-liste, et fællesmail-system hvor man organisere en udveksling af den megen ikke-økonomisk betingede frivillighed og hjælpsomhed, der er på Fejø; dette er nødvendigt fordi at lokalsamfundet er stort og har været genstand for et bestandigt in-flow af tilflyttere, der gør, at folk ikke på samme måde kender hinanden personligt, som på Femø. Der er således tale om en digital løsning på et kompleksitetsproblem for at de sociale relationer kan løse opgaver til det fælles bedste og skabe intern sammenhængskraft. Som på Femø, synes der således at eksistere en gensidig social forpligtelse på Fejø, som i sin struktur er en nabolageeffekt

eller et resultat af en aktivering af sociale relationer med et klart sigte om en kollektiv/fælles handlen.

Informant 4 fortsatte med at beskrive hvordan at lokalsamfundet på Fejø havde ændret sig fra at består af gamle slægter og internt segregerede områder eller mini-territorier (imellem småbyerne på øen), til i dag hvor der eksisterer et større ”vi-fællesskab” og en hel anden demografi:

”Ja altså i gamle dage, der var meget selvfølgelig, ligesom på andre øer, med øst og vest og nord og syd, og så videre der, mod hinanden. Men det er blevet udvandet efterhånden. Altså 40 procent af dem på øen, de kommer jo fra København og Nordsjælland, som det er i dag, ikke. Jeg tror kun der er 30 procent tilbage af folk med sådan en egentlig tilknytning til de folk, der bor her.”

(Bilag 8)

Informanten beskriver således en udvikling, der ikke kun er signifikant for Fejø, men som ifølge denne er sket på mange andre småøer, nemlig at der er sket en forandring fra at småøerne var internt segregerede og rumdelt i landsbyer eller områder, til at være præget af fælles-intentioner og nødvendigheder, der gælder hele øen og derfor skaber et større, rumligt fællesskab. Men endnu mere interessant beskriver han også et lokalsamfund, der er præget af ikke kun at bestå af tilflyttere i høj grad, i modsætning til eksempelvis den mere traditionelle Femø, men som også består af en særlig slags tilflyttere, hvoraf omkring 40 procent kommer fra København og Nordsjælland – et klart udtryk for segregering eller en økologisk præget tilflytning. Der kan således være på forhånd-eksisterende værdifællesskaber, ligesom tilfældet med den grønne bevægelses tilflyttere, som den forrige informant pointerede, der slår sig ned på Fejø og fortsat præger øen. Dog kæder begge informanter det særlige sociale livs grundforudsætning sammen med øen Fejø og ikke tilflytterne i sig selv.

Informanterne på Fejø beretter således om et aktivt lokalfællesskab og et netværk af uformelle og formelle, sociale relationer, der skaber nabolageffekter; effekter som Sampson ville kalde for ’Collective efficacy’, men som dog ikke i samme grad er synlige som på eksempelvis Femø. Hilsepligten, de sociale forpligtelser og frivilligheden, samt ”vi-fællesskabet” synes at være det samme her, som på Femø, men synes på visse måder mere formelt struktureret (bl.a. via mailing-listen) da indbyggerne, navnlig de nye, ikke

kender alle sine naboer. Dette kan muligvis hænge sammen med, at lokalsamfundet først og fremmest er næsten 5 gange større på Fejø end på Femø, og dernæst er præget af et markant større in-flow af mennesker udefra. Dette betyder ikke at de sociale relationer ikke eksisterer her, for det gør de, som man forstår i det ovenstående, men de er måske ikke ligeså tætte og transmitteres ikke ligeså klart eller direkte, som på Femø, netop på grund af væsentlige forskelle i størrelse/kompleksitet og stedtilknytningsformer.

Tilflytterne på Askø

Informant 5 indledte sit signalement af det sociale liv på Askø med at beskrive alderssammensætningen som karakteriserende for øen og det sociale liv:

"Det er jo en pensionist-ø, hvis jeg må bruge det ord. Og jeg er jo én af de yngste, der er herovre nu, ikke. Og de mennesker der er her, jamen... det er ikke det der med at du lige går ind og banker på døren og siger, har du noget kaffe på kanden? Det gør du ikke her. (...) Men jeg kan huske lige i starten da jeg kom herover, så bankede jeg jo på, ikke også. Hej jeg hedder (...), har du kaffe på kanden? Så siger ... (samlevers navn), det kan man ikke. Jo, derfra hvor jeg kommer. Det har vi jo altid gjort de steder, hvor jeg har boet, ikke. Da der kom en ny tilflytter, ikke, jamen her, sig goddag og præsenter sig. Og det gør jeg også her på Askø. For jeg trækker jo simpelthen i alle de tråde, hvor jeg kan trække, ikke, når det er, at der kommer nye mennesker. (...) Alt hvad der kommer af ret og krav, dem river jeg fadt i. (...) Sådan har jeg bare været siden jeg kom herovre fra starten af, ikke. Jeg har jo været med i beboerforeningen, ikke, og har været med oppe og passe butikken og (...) her på øen har vi jo syv akuthjælpere, hvoraf jeg er én af dem. Og i det øjeblik hvor der bliver ringet 112, jamen der går ikke tre minutter så er vi jo nede hos patienten, ikke." (Bilag 9)

Denne informant beskriver således sit lokalsamfund som et, hvor alle kender hinanden personligt og hvor der er en tilsvarende frivillighed og velvillighed overfor at hjælpe hinanden som på de andre småøer – et såkaldt nødvendighedens eller overlevelsens "vi-fællesskab" – men hvor de sociale relationer ellers ikke som sådan danner grundlag for en uformel mødekultur; dette stod mindre klart i forhold til de andre småøer, men på Askø var det i hvert fald, ifølge **informant 5** og dennes samlever, ikke kutymen at man havde et uformelt samvær med naboerne andet end når man mødtes ved færgen eller hilste på hinanden i forbifarten – for informanten var samværet på Askø enten organiseret i foreninger, trosliv eller uformelt, men dog begrænset til deciderede venner. For **informant 5** var det således et afsavn, at denne særlige type af socialt liv er

fremherskende på Askø; det havde hun nemlig selv præferencer overfor og måtte således praktisere overfor andre tilflyttere, der ikke på samme måde var præget af denne særlige form for mødekultur, som de gamle indbyggere på øen.

På trods af alt dette er der stadig tale om et lokalsamfund, hvor mange funktioner (akutberedskabet, den frivillige købmand) blev varetaget af frivillige kræfter og beroede på en eller anden form for særligt udviklet, socialt fællesskab på øen. Hun fortsatte med at beskrive hvordan lokalsamfundet hvilede i traditionerne, hvilket kunne skabe mindre konflikter i mødet med særligt engagerede tilflyttere. Det oplevede hun selv da hun begyndte at komme med forslag til renovering af beboerforenings lokaler:

"Der vil jeg så sige, at de er meget konservative. (...) Du skal ikke komme herover og tro, at du skal bestemme det hele! Jeg kom jo bare med nogle nye input, ikke, fordi at de kørte i det samme og det samme. Og det gør de med mange ting herovre. Så man må ikke komme og lave om på deres dagligdag. Det skal du ikke gøre. Så bliver du upopulær. (...) Du skal ikke komme og fortælle dem, hvad de skal og ikke skal. Det skal du ikke gøre. (...) Altså jeg må indrømme, at jeg blev taget pænt imod da jeg kom herover første gang. Indtil jeg kom til at nævne det med skolen (griner)." (Bilag 9)

Informant 5 havde således oplevelsen af at være taget godt imod på øen til en start, indtil at hun var ved at lave om på "for meget", navnlig i beboerforeningsregi; så mødte hun modstand og måtte vurdere med sig selv om hun skulle fortsætte. Konflikten varede dog ikke længere end, at hun blev en del af bestyrelsen af beboerforeningen og fik gennemført nogle mindre, men ifølge hende, nødvendige forandringer. Det beretter om et lokalsamfund, der i sin konservative natur eller indstilling, aktiveret gennem stærke sociale relationer, arbejder mere for at bevare, end at forny sig ved indoptagelse af inputs udefra – men som, på grund af blandt andet tilflytterne, dog alligevel forandres med tiden.

Informant 6 beskriver ligeledes lokalsamfundet på Askø som et, der bærer præg af frivillighed og stærke sociale relationer, men også ét hvor der ikke er nogen særlig kultur for at man kommer sammen uformelt. Han indledte med at forklare dette med de 3 grupper, der, sat på en spids, kendetegnede øen, nemlig en lille gruppe af folk, der mødtes jævnligt ved købmanden og drak øl, missionsfolkene og så dem midt imellem:

*"Der er 3 grupper. Den ene er ikke så stor længere. Men ligesom alle andre småøer, så er der ...
Ja, en 5-6 stykker der går hårdt til den (ved købmanden), ikke. Og så er der mange indre
missionske. (...) Og så er der alle de andre, de normale, ligesom mig, ikke. Undskyld, men altså.
Og det fungerer faktisk udmærket. (...) Der vil altid være små-fnadderfnadder i krogene, ikke.
Det er der på de små øer. Det er der i de bitte små byer ude på landet og... Det vil der være.
(...) Det er ikke for det, der er ikke ret mange på øen, der overrender hinanden privat egentlig.
(...) Ja, der gik kun et år indtil jeg begyndte deroppe. Jeg tror der gik et år eller sådan noget. Ja
jeg passede mig selv, jeg snakkede da med naboerne og sådan noget, men altså ligesom at du
snakker med naboerne derhjemme over hækken, men ikke vedkommer sådan." (Bilag 10)*

Denne informant synes at bekræfte den forriges udsagn om, at det sociale liv på Askø er forankret i mindre, men dog internt sociale grupper, og at disse grupper ikke bærer præg af at være særligt integrerede i hinanden; dog er alle samm-integrerede i en mere formel samværsform, såsom i beboerforeningen, akutberedskabet og købmandsbutikken. Eller med **informant 6** ord, de "overrender ikke hinanden", og mere end et egentligt problem, synes dette blot at være et kulturelt særtræk ved øen. Dog bekræfter han ligeledes, som den forrige, at der er en mere almindelig grad af sociale relationer, som tilsvarende i ruraliteten, der ligger bag og er med til at skabe oplevelsen af at man som tilflytter eller udefrakommende "lige skal ses an", når man bosætter sig der. Dette uddybde han således:

*"Det er det jeg siger, det første år, der var det hårdt... Det er vel sådan, men sådan er det også
ude på landet i de små byer, hvis du... Der bliver altid set, jeg vil ikke sige skævt, men der bliver
kegget meget på én, der flytter ind i sådan et lille samfund. Ene(...) Det har noget med
væremåden at gøre. Du skal ikke, i starten, te dig ret meget forkert, uden at så bliver det
busket." (Bilag 10)*

Askøs lokalsamfund er således præget af at være et "alle kender alle"-samfund og består af et større "vi-fællesskab", hvilket materialiserer sig i en fælles forståelse af nødvendigheden for frivillighed, blandt andet via akutberedskabet og købmandsforenings frivilligt drevne butik. Men Askø er også anerledes for de andre småøer i specialet og er mere gruppepræget eller internt segregeret, når det kommer til det uformelle sociale liv. Dog synes det svært at konstatere hvilken (sub)kultur – religionsfællesskabet, det verdslige fællesskab eller den lille gruppe af gæster ved

købmanden – der er den dominante eller kulturelt overlegne, for at bruge et humanøkologisk begreb. Den vigtigste pointe ved det forsigtige, eller med **informant 5**'s udtryk, ”konservative” lokalsamfund på Askø er dog, at begge informanter havde oplevelsen af at blive integreret ind i både det formelle og det mere uformelle fællesskab, hvilket vidner om en særlig evne, at dette lokalsamfund har til både at bevare sig selv, men også indoptage folk og ideer udefra.

Kapitel 7: Konklusion

I dette speciale er der etableret en stedteoretisk-analytisk kobling mellem 1) individers valg om tilflytning til de danske småøer (tilflytterne) med 2) småøerne som specifikke steder med særlige, rumlige kvaliteter (erkendelse af ø-rummet). Problemformuleringen lød således: *"Hvorfor vælger ø-tilflyttere at bosætte sig på de danske småøer og hvordan finder de ud af helt præcist hvilken småø de skal bosætte sig på?"*. En konklusion på dette spørgsmål er i den foregående analyse blevet forsøgt besvaret og gengivet herunder:

Årsagerne til at flytte til en småø

Årsagerne til at man bosætter sig på en af de danske småøer er mange, men fælles for informanterne i dette speciale synes at være ønsket om at leve på en bestemt måde og på et bestemt sted – småøerne er i den sammenhæng ikke blot tilfældige områder, men indeholder særlige, og for tilflytterne synlige, værdier og kvaliteter, som er direkte korresponderende med tilflytternes ønsker og den måde, de gerne vil leve på. Og småøerne synes derfor at have særlige fysiske, sociale og kulturelle særtræk, såsom nærhed til naturen, det 'specielle' eller 'anderledes' hverdagslivssted og være rum for særlige sociale fællesskabsformer og handlemuligheder. Småøerne består af socialt bæredygtige og inkluderende lokalsamfund, hvor indbyggernes aktivering af de lokale sociale relationer, stedkendskab og velvillighed over for hinanden danner grundlag for en stor social og symbolsk værdiskabelse; og det er kvaliteter og egenskaber, som ifølge informanterne ikke med nødvendigvis er unikke for småøerne, men som i sin fortættede og radikale form, virker stærkere netop der, end både i byen og i de større landdistriktsområder – dette fremstår nærmest som et slags karaktertræk ved øsamfundet. Der er således en tydelig og klar oplevelse for alle informanterne af en særlig småø-typisk måde at 'drive' lokalsamfundet på, et fællesskab af "vi-intentioner" og en fælles aktivering af sociale forpligtelser overfor at hjælpe hinanden og bevare øen; dette synes at have fællestræk fra ø til ø og dog alligevel at eksistere i forskellig grad fra lokalsamfund til lokalsamfund, baseret på både størrelse, kompleksitet og lokale, kulturelle særtræk.

Fra natursøgere til community søgere

Groft set kan man inddele tilflytternes særlige præferencer imellem dem, der først og fremmest søger et boliv med særlige æstetiske og natur-forankrede kvaliteter, og så dem, der søger det særlige sociale liv, som er fremherskende på småøerne. Hvor

undersøgelsens ældste (eller først tilflyttede) informanter så ud til hælde mest til den første kategori, synes de nyere tilflyttere at være mere styret af ønsket om det særligt sociale ved småøerne som helårsindbyggere. Dette kan i forhold til nærværende speciales empiriske grundlag ikke betragtes som repræsentativt på nogen som helst måde, men synes alligevel at have en forklaringskraft i forhold til et slags ”skifte” (fra natursøgere til community søgere) indenfor hvorfor at småøerne er interessante at bosætte sig på i dag. En sådanne forestilling om et skifte kan også bidrage til at forklare hvorfor netop småøer med specielle sociale miljøer, synes at have et særligt forspring i ’kampen om tilflytterne’ – og måske er sådan en tendens mulig på grund af de seneste års stigende fokus i medierne på netop friheden og fællesskabet på øerne, som en særlig ressource, der er værd at flytte efter.

Det sociale betydning for selektion

I den proces hvormed at tilflytterne beslutter hvilken småø, de vil flytte til, foregår der en særlig selektion eller udvælgelse, hvor bestemte træk ved de specifikke småøer bliver helt afgørende for tilflytterne, hvilket gør at nogle småøer i sin helhed fremstår mere attraktive for bosætning af eksempelvis børnefamilier eller pendlere end andre. Dette har traditionelt set være betragtet næsten udelukkende som et strukturelt forhold (dvs. muligheden for hverdagslivs-mobilitet og adgangen til skoler), men nærværende speciale peger på, at lokalsamfundet og det specifikke sociale miljø på småøen også har betydning og endda i visse tilfælde, større betydning, end det første. På øen Strynø udviklede man for år tilbage et bosætningsinitiativ, match-making, der skulle føre potentielle tilflyttere sammen med derboende indbyggere, der mindede om hinanden, for således at vise (med udgangspunkt i strukturelle forhold), at et hverdagsliv på småøen var mulig; men det sociale miljø, som derigennem også blev eksponeret for de potentielle tilflyttere, kan muligvis vise sig at have haft en ekstra vigtig betydning for at man ville bosætte sig der. Det sociale miljø, som nærværende analyse har fundet, kan altså have en større betydning for den selektion eller beslutningstagen forud for det endelige valg om at flytte til en småø, end hvad man hidtil har regnet det for.

Småøerne segregeres på baggrund af tilflytning

Min oprindelige bachelortitel, *Småøernes Mosaik*, refererede i sin poetiske ordlyd både til småøernes interne sociale strukturer, når man betragtede de forskellige

stedtilknytningsformers tætte sameksistens – hjemmefødningerne og tilflytterne – men var ligeså vel formuleret for den pointe, der vedrører småøerne set fra oven, nemlig hvor forskellige, eller eksternt segregerede, de forekommer. Endskønt der findes mere generelle, nærmest universelle, socio-rumlige egenskaber ved småøerne, så synes det alligevel at være kendetegnende at de udvikler sig forskelligt på baggrund af netop tilflytning og forsat forandres ved dette. Og om end småøerne har aktive værdibaserede fællesskabsformer, der synes at ophæve traditionelle socio-økonomisk segregerede bolivsformer, så virker det til at småøerne er genstand for en egentlig segregering – og specielt når man betragter de småøer, som Fejø, hvor tilflytningen har været stor og mulig at betragte/undersøge som et økologisk distribueret fænomen. Men en sådan segregering af småøernes synes ikke udelukkende at bunde i en 'ulige' fordeling af strukturelle forhold som mulighedsstrukturer for børnefamilieliv eller pendlerliv (et kommunalpolitisk, økonomisk anliggende), men ligeså vel også at være udsat for en økologisk distribueret af særlige værdibaserede fællesskaber, som de nyere tilflyttere synes særligt tiltrukket af. En sådanne økologisk segregering kan, når man betragter de 3 småøer i nærværende speciale, kun forventes at forstærke sig selv med tiden og itager sig derfor en særlig humanøkologisk form.

*

Bibliografi

Bøger

Andersen, Heine & Koch, Lene (2015): *Hermeneutik og fænomenologi*. I *Videnskabsteori i statskundskab, sociologi og forvaltning* af Michael Hviid Jacobsen, Kasper Lippert-Rasmussen & Peter Nedergaard. 3. udgave. Hans Reitzels forlag. København.

Antoft, Rasmus & Salomonsen, Heidi Houlberg (2012): *Det kvalitative casestudium*. I *Håndværk og horisonter – tradition og nytænkning i kvalitative metoder* af Rasmus Antoft et al. Syddansk Universitetsforlag.

Brinkmann, Svend & Tanggaard, Lene (2010): *Kvalitative Metoder – En grundbog*. København: Hans Reitzels Forlag.

Bryman, Alan (2012): *Social Research Methods*. 4. udgave. New York: Oxford University Press.

De Vaus, David (2001): *Research Design in Social Research*. Storbritannien: SAGE Publications.

Dybvad, Kaare (2015): *Udkantsmyten*. People's Press.

Jacobsen, Michael Hviid (2012): *Adaptiv teori – den tredje vej til viden*. I *Håndværk og horisonter – tradition og nytænkning i kvalitative metoder* af Rasmus Antoft et al. Syddansk Universitetsforlag.

Jensen, Erik Aalbæk (1981): *Livet på øerne – Smålandshavet og Nakskov fjord*. Gyldendalske boghandel, Nordisk forlag. København.

Jørgensen, Anja (2006): *Når kvarteret opdager sig selv*. Aalborg Universitetsforlag. Aalborg.

Kvale, Steiner & Brinkmann, Svend (2009): *Interview – introduktion til et håndværk*. Hans Reitzels forlag. København.

Kirk, David S. (2010): *Sampson, Robert. J.: Collective Efficacy Theory*. Encyclopedia of Criminological Theory. Edited by Francis T. Cullen & Pamela Wilcox. SAGE Publications.

Kristiansen, Søren (2012): *Etik og feltarbejde*. I *Håndværk og horisonter – tradition og nytænkning i kvalitative metoder* af Rasmus Antoft et al. Syddansk Universitetsforlag.

Källgård, Anders (2009): *Danmarks, Färöarnas och Grönlands öar*. Carlssons Bokförlag. Stockholm.

Larsen, Steen Nepper & Pedersen, Inge Kryger (2011): *Sociologisk Leksikon*. Hans Reitzels forlag. København.

Rendtorff, Jacob Dahl (2004): *Fænomenologi*. I *Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne – på tværs af fagkulturer og paradigmer* af Lars Fuglsang og Poul Bitsch Olsen. Roskilde Universitetsforlag.

Riis, Ole (2005): *Samfundsvidenskab i praksis – introduktion til anvendt metode*. Hans Reitzels forlag. København.

Savage, Mike & Bagnall Gaynor & Longhurst, Brian (2005): *Globalization and Belonging*. SAGE Publication. London

Yin, Robert. K. (2003): *Case study research – Design and Methods*. 3. udgave. SAGE Publications. London.

Faglige artikler og publikationer

Aner, Louise G. (2016): *Dwelling habitus and urban out-migration in Denmark*. European Urban and Regional Studies, Vol. 23, pp. 662-676.

Bell, Michael M. & Osti, Giorgio (2010): *Mobilites and Ruralities: An Introduction*. European Society for Rural Sociology, Journal Compilation. Sociologia Ruralis, Vol 50, Number 3, July 2010.

Bijker, Rixt A. & Haartsen, Tialde & Strijker, Dirk (2012): *Migration to less-popular rural areas in the Netherlands: Exploring the motivations*. Journal of Rural Studies, 28, pp. 490-498.

Coulter, Rory & Scott, Jacqueline (2015): *What Motivates Residential Mobility? Re-examining Self-Reported Reasons for Desiring and Making Residential Moves*. Population, Space and Place 21, pp. 354-371.

Cresswell, Tim (2010): *Towards a politics of mobility*. Environment and Planning D: Society and Space 2010, Vol 28, pages 17-31.

Halfacree, Keith (2008): *To Revitalise Counterurbanisation Research? Recognising an International and Fuller Picture*. Population, Space and Place, 14, pp. 479-495.

Hecht, Susanna (2010): *The new rurality: Globalization, peasants and the paradoxes of landscapes*. Land Use Policy.

Herslund, Lise (2012): *The Rural Creative Class: Counterurbanisation and Entrepreneurship in the Danish Countryside*. Sociologia Ruralis.

Holmén, Janne (2014): *A small separate fatherland of our own: regional history writing and regional identity on islands in the Baltic Sea*. Island Studies Journal.

Jensen, Hanne Louise (2012): *Emotions on the move: Mobile emotions among train commuters in the South East of Denmark*. Emotion, Space and Society pp. 201-6

Jensen, Ole B. (2010): *Negotiation in Motion: Unpacing a Geography of Mobility*. Space and Culture 13(4): 389-402.

Johanesen, Pia Heike & Nielsen, Niels Christian (2012): *Bridging between the regional degree and the community approaches to rurality – A suggestion for a definition of rurality for everyday use*. Land Use Policy.

Jørgensen, Anja; Knudsen, Lisbeth B; Arp, Mia; Skov, Henrik (2016): *Zones of Belonging – Experiences from a Danish Study on Belonging, Local Community and Mobility*.

Jørgensen, Anja (2008): *Hermeneutik, fænomenologi og interaktionisme – tre sider af samme sag?* I Jacobsen & Pringle: *At forstå det sociale*. Akademisk forlag.

Long L., Tucker C. J. & Urton W. L. (1988): *Migration distances: an international comparison*. Demography, 25, pp. 633-640.

Lundholm, Emma & Garvil, Jörgen & Malmberg, Gunnar & Westin, Kerstin (2004): *Forced or Free Movers? The Motives, Voluntariness and Selectivity of Interregional Migration in the Nordic Countries*. Population, Space and Place 10, pp. 59-72.

Niedomysl, Thomas (2011): *How Migration Motives Change over Migration Distance: Evidence on Variation across Socio-economic and Demographic Groups*. Regional Studies, 45, pp. 843-855.

Park, Robert Ezra (1952): *The City as a Social Laboratory*. Human Communities (73-87).

Phillips, Martin (2005): *Rural gentrification and the production of nature: a case study from Middle England*; Paper prepared for the 4th International Conference of Critical Geographers, Mexico.

Roseman C. C. (1971): *Migration as a spatial and temporal process*. Annals of the Association of American Geographers, 61, pp. 589-598.

Sampson, Robert J. (2011): *Neighborhood Effects, Causal Mechanisms and the Social Structure of the City*. I ”Analytical Sociology and Social Mechanisms”, redigeret af Pierre Demeulenaere, Cambridge University Press. pps. 227-249.

Sampson, Robert J. & Morenoff, Jeffrey D. & Gannon-Rowley, Thomas (2002): *Assessing ”Neighborhood Effects”: Social Processes and New Directions in Research*. Annual Review of Sociology, vol. 28, pp. 443-478.

Taglioni, Francois (2012): *Insularity, Political Status and Small Insular Spaces*. Shima: The International Journal of Research into Island Cultures.

Theodori, Gene L. & Luloff, A. E. (2010): *Urbanization and Community Attachment in Rural Areas*. Society and Natural Resources.

Shields G & Shields M. (1989): *The mergence of migration theory and a suggested new direction*. Journal of Economic Surveys, 3, pp. 277-304.

Svendsen, Gunnar Lind Haase (2004): *The right to development: construction of a non-agriculturalist discourse of rurality in Denmark*. Journal of Rural Studies.

Sutherland, Lee-Ann (2012): *Return of the gentleman farmer?: Conceptualising gentrification in UK agriculture*. Journal of Rural Studies.

Stuart, Kathleen (2010): *Teaching Island Studies: On Whose Terms?* Island Studies Journal.

Bilag 1

	Areal (i km ²)	Indbyggertal	Helårs/fritids/ sommerhus	Overfartstid (i min.)	Skole
Aarø	5,7 km ²	160	76/22/66	7-8 min.	
Agersø	6,8 km ²	163	101/22/80	15 min.	
Anholt	22 km ²	146	70/30/350	3 timer	X
Askø/Lilleø	4,2 km ²	46	30/25/230	25-30 min.	
Avernakø	6 km ²	127	56/29/20	35 min./ 70 min. ⁷	
Baagø	6,3 km ²	25	12/28/4	30 min.	
Barsø	2,5 km ²	23	8/8	15 min.	
Birkholm	0,9 km ²	11	7/11/1	25 min.	
Bjørnø	1,5 km ²	32	13/4	17 min.	
Drejø	4,2 km ²	63	50/50	35-40 min./ 75 min. ⁸	
Egholm	6 km ²	41	15/1/10	5 min.	
Endelave	13 km ²	164	80/70/70	60-70 min.	X
Fejø	16 km ²	460	160/30/205	15 min.	X
Femø	11,5 km ²	119	155/39/52	50 min.	
Fur	22 km ²	788	400/10/510	5 min.	X
Hjørnø	3,5 km ²	104	55/3/3	5 min.	
Hjortø	1 km ²	8	4/10	60 min.	
Lyø	6 km ²	95	65/70	35 min. / 70 min.	
Mandø	7,6 km ²	40	21/40	45 min. ⁹	
Nekselø	2,2 km ²	18	10/12	20 min.	
Omø	4,5 km ²	160	80/20/140	50 min.	X
Orø	15 km ²	848	240/1200	30 min./ 6 min. ¹⁰	X
Sejersø	12,4 km ²	353	225/60/420	65 min.	X
Skarø	2 km ²	28	31/19	35 min./ 55 min.	
Strynø	5 km ²	199	96/43	30-35 min.	X
Tunø	3,5 km ²	111	60/120/100	55 min.	X
Venø	6,8 km ²	204	80/15/25	3 min.	

⁷ Trekantssejls med Lyø og vice versa

⁸ Trekantssejls med Skarø og vice versa

⁹ Bemærk overfart ved traktorbus og ikke færge

¹⁰ Bemærk 2 færger, der betjener denne ø og derfor 2 forskellige, uafhængige overfartstider